

๑
ความรู้ออง

๑
กลุ่มคนบนพื้นที่สูง

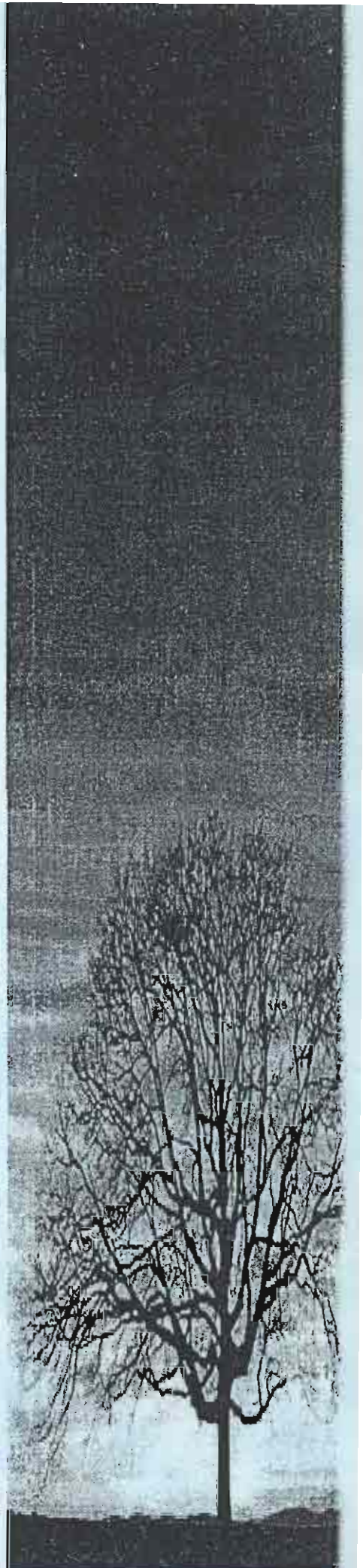
วันที่ 25 มีนาคม 2547

ห้อง 207 เวลา 10.15-12.15 น.

งานวิจัยเพื่อสร้างปัญญาครั้งที่ 3

บทกวีนิพนธ์ ท้ายความรู้ออง

24-26 มีนาคม 2547 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ภูมิปัญญาของพิธีกรรมการปลงศพในวัฒนธรรมโลงไม้ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของคนบนพื้นที่สูงใน อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์¹

1. บทนำ

“พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย” เป็นปรากฏการณ์ที่สามารถพบได้ในทุกสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์มีปัจจัยหลายประการด้วยกันที่ทำให้รูปแบบของพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายหรือการปลงศพ มีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของระดับความซับซ้อนของสังคม ความเชื่อ และสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ (Tainter 1978, David&Kramer 2001: 378-408) ดังนั้น การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และเทคโนโลยีของสังคมที่ผู้ตายเคยอาศัยอยู่ อย่างไรก็ตาม การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของสังคมที่ขาดความต่อเนื่องหรือสูญหายไปแล้วในพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะในสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถือเป็นเรื่องที่ทำหายต่อการสร้างภาพหรือการตีความหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี

“วัฒนธรรมโลงไม้” เป็นวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะตอนปลายที่พบในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอายุระหว่าง 57 ปีก่อน พ.ศ. ถึงราวพุทธศตวรรษที่ 14 หลักฐานที่โดดเด่นของวัฒนธรรมนี้ คือ โลงไม้ หรือ โลงผีแมนที่คนในท้องถิ่นเรียกกัน พบอยู่ตามถ้ำหรือเพิงผาของเทือกเขาหินปูนมากกว่า 50 แห่ง ทำเลที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งเกือบถึงยอดเขา ซึ่งมีทัศนียภาพที่คล้ายกับว่าผู้คนในวัฒนธรรมนี้มีแนวคิดที่เรียกว่า “ขวงจุ๋ย” (เชดศักดิ์ ตรียาภิวัฒน์ 2542; รัศมี ชูทรงเดช 2546)

วัฒนธรรมโลงไม้ไม่เพียงแต่จะพบในพื้นที่อำเภอปางมะผ้าเท่านั้น แต่ยังพบในพื้นที่อื่นอีก ในไทยพบที่จังหวัดกาญจนบุรี เชียงใหม่ และอุบลราชธานี ส่วนในต่างประเทศพบในรัฐซาบาริ ประเทศมาเลเซีย และแถบมณฑลกวาสี ประเทศจีน เป็นต้น มีอายุระหว่าง 3,900-100 ปีมาแล้ว (เชดศักดิ์ ตรียาภิวัฒน์ 2546) โดยในพื้นที่สองแห่งหลังยังคงปรากฏข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ของคนในวัฒนธรรมโลงไม้อยู่ จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมการปลงศพในโลงไม้เป็นวัฒนธรรมร่วมของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อเป็นเช่นนี้ตลอดระยะเวลาที่ยาวนานในวัฒนธรรมนี้การที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ย่อมจะต้องเกิดการสั่งสมของความรู้บางสิ่งขึ้นอย่างแน่นอน

ดังนั้น ประเด็นคำถามที่น่าสนใจก็คือ ในเมื่อผู้คนในวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับพิธีกรรมการปลงศพในโลงไม้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความรู้เกี่ยวกับ “งานไม้” จึงเป็นสิ่งที่จะต้องปรากฏในวัฒนธรรมนี้อย่างแน่นอน ประเด็นที่ตามมาอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้ำและเพิงผาที่ใช้เป็นสุสานนั้นผู้คนในวัฒนธรรมนี้ย่อมจะต้องให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งด้วย

¹ ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่สอง

ถึงอย่างไรแม้ว่า ผลการศึกษาที่ผ่านมาจะมีการกล่าวถึงประเด็นทั้งสองแล้วก็ตาม (รัศมี ชูทรงเดช 2546; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2542; พัทธน์ กระแจะจันทร์ 2544) แต่ก็ยังไม่มีการนำมาเชื่อมโยงว่ามีความรู้เกี่ยวกับงานช่างไม้อะไรบ้างที่พบจากโลงไม้ และลักษณะของช่างผู้ชำนาญงานไม้นั้นเป็นอย่างไร ส่วนการศึกษาทำเลที่ตั้งที่มีการกล่าวถึงกันบ่อยครั้งว่า แหล่งโบราณคดีโลงไม้มักตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่ดีสามารถมองเห็นภูมิประเทศได้โดยรอบ หรือที่เรียกกันว่ามีฮวงจุ้ยที่ดีนั้นจริงๆแล้วสามารถที่จะหาเกณฑ์ในเรื่องนี้ได้หรือไม่ เพราะประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษาก็คือ อาจจะนำมาเพื่อช่วยคาดการณ์สำหรับหาแหล่งโบราณคดี และเข้าใจถึงแนวคิดของการนำโลงไม้ไปไว้ยังถ้ำหรือเพิงผาที่อยู่สูงเกือบยอดเขา

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในบทความนี้จึงมีด้วยกัน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ ศึกษาภูมิปัญญาหรือความรู้ในงานช่างไม้จากโลงไม้ของวัฒนธรรมโลงไม้ ประเด็นที่สอง คือ ศึกษาถึงทำเลการเลือกที่ตั้งสุสาน โดยเน้นในเรื่องของการศึกษาภูมิทัศน์ของแหล่งโบราณคดี

2. วัฒนธรรมโลงไม้กับการศึกษาที่ผ่านมา

ในอดีตที่ผ่านมาหน้าที่การใช้งานของโลงมีแผนนั้นมีความเห็นที่แตกต่างกันไป บางคนเชื่อว่าเป็นเรือขุด ลางอาหารสัตว์ และโลงศพไม้ของคนโบราณ (สุรศักดิ์ อนันตเวทยานนท์ 2530) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่ผ่านมา(สถาพร ขวัญยืน 2530; สิทธิพงศ์ ดิลกวนิช 2542; รัศมี ชูทรงเดช 2546; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2541, 2546; พัทธน์ กระแจะจันทร์ 2544) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า โลงมีแผน เป็นสิ่งที่ทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย โดยมีหน้าที่เป็นโลงศพไม้ของกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า "วัฒนธรรมโลงไม้" ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมนี้คือ การทำโลงไม้จากไม้ทั้งต้นแบ่งเป็นสองฝา ส่วนปลายทั้งสองด้านมีการแกะสลักหัวโลงเป็นรูปทรงต่างๆ โดยพบตามถ้ำบนภูเขา (รัศมี ชูทรงเดช 2546)

เป็นเวลากว่าสามทศวรรษมาแล้วที่เรื่องราวเกี่ยวกับ โลงไม้ ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รับการเปิดเผย เริ่มต้นใน พ.ศ.2513 เซสเตอร์ กอร์มัน ได้เข้ามาขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำผี (Spirit cave) ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวไทยใหญ่เรียกถ้ำนั้น อย่างไรก็ตามกอร์มันไม่ได้ศึกษาโลงไม้อย่างจริงจัง เพียงแต่กล่าวว่าในถ้ำที่ขุดค้นนี้มีโลงไม้รูปร่างคล้ายเรืออยู่ (Gorman 1970) หลังจากนั้นเป็นต้นมา การศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า ก็มีเพิ่มมากขึ้น .

การศึกษาวัฒนธรรมโลงไม้อย่างจริงจังได้เริ่มขึ้นระหว่าง พ.ศ.2541-2546 โครงการสำรวจและจัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ดำเนินการสำรวจระหว่าง พ.ศ.2541-2542 ทำให้พบแหล่งโบราณคดีประเภทโลงไม้กว่า 50 แห่ง ผลการศึกษาในครั้งนั้นได้มีการวิเคราะห์โบราณวัตถุ การจัดรูปแบบโลงไม้ และการศึกษาตำแหน่งที่ตั้ง โดยสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆของวัฒนธรรมโลงไม้เข้าด้วยกัน (รัศมี ชูทรงเดช 2542) ต่อมาโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นโครงการที่ต่อยอดมาจากโครงการข้างต้น ได้สำรวจแหล่งโบราณคดีโลงไม้เพิ่มขึ้นอีก 5 แห่ง (รัศมี ชูทรงเดช 2546) ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมโลงไม้ทั้งหมดได้รับการประมวลผลเข้าด้วยกัน โดยสรุปคือ หลักฐาน

โลงไม้ที่พบทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงการมีแบบแผนการกระทำร่วมกัน คือ การใช้โลงไม้ที่ทำจากซุงทั้งต้นผ่าครึ่งมีสองฝาประกบ ส่วนปลายฝาโลงตกแต่งเป็นรูปทรงต่างๆ นำไปไว้ตามถ้ำหรือเพิงผา แทบทั้งหมดมักตั้งอยู่บนเสาหรือคานไม้ แต่มีบ้างที่วางไว้บนพื้นดิน ด้วยเหตุนี้จึงจัดว่าเป็นวัฒนธรรมเดียวกัน (เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2546; รัศมี ชูทรงเดช 2546; จักรินรัฐ นิยมคำ 2542)

สำหรับสภาพวิถีชีวิตของคนในวัฒนธรรมนี้มีลักษณะเป็นสังคมระดับชนเผ่าที่ยังไม่มีความซับซ้อนของสังคม ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ เก็บของป่า อาจมีการเพาะปลูก มีการติดต่อกับภายนอก มีช่างชำนาญงานไม้ และรู้จักการใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี ที่สำคัญคนในวัฒนธรรมนี้ความเชื่อร่วมกันอย่างเป็นแบบแผน คือ พิธีกรรมการปลงศพด้วยการใช้โลงไม้ นำไปไว้ตามถ้ำหรือเพิงผา (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2544, 2546; นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2546; รัศมี ชูทรงเดช 2546) อนึ่ง ข้อมูลจากการศึกษาของทั้งสองโครงการเป็นข้อมูลสำคัญที่ผู้เขียนได้นำมาใช้สำหรับบทความชิ้นนี้

อย่างไรก็ดีผลจากการทบทวนเอกสารต่างๆ จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงช่างชำนาญงานไม้ และแนวคิดเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของสุสานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีมีการกล่าวถึงว่า สิ่งใดบ้างที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นช่างชำนาญงานไม้ และช่างผู้ชำนาญงานไม้นี้มีความชำนาญในระดับใด ส่วนทำเลที่ตั้งของสุสานที่มีความสวยงามนั้นก็ยังไม่มีการหาเกณฑ์ที่แน่ชัดได้

3. วัฒนธรรมโลงไม้คืออะไร?

"วัฒนธรรมโลงไม้" คือ ลักษณะเฉพาะของพิธีกรรมการปลงศพด้วยการใช้โลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า โลงไม้ คือ โลงศพ ที่ทำจากต้นไม้ทั้งต้นมาผ่าครึ่งตามแนวยาวของลำต้นแบ่งออกเป็นสองฝาประกบเนื้อไม้ด้านในชุดออกเป็นช่องว่าง ส่วนปลายโลงทั้งสองด้านสลักเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น หัวสัตว์ หรือรูปทรงเรขาคณิต (ต่อไปนี้จะเรียกว่า หัวโลง)

ภาพที่ 1 โลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า
ตั้งอยู่บนเสา-คาน

รูปแบบการวางโลงไม้มีอยู่หลายแบบ คือ แบบที่หนึ่งเป็นการวางโลงพาดไว้บนคานไม้ที่มีเสาไม้รองรับ จำนวนเสามีตั้งแต่ 2-6 เสา ขึ้นอยู่กับขนาดความยาวของโลงไม้ แบบที่สองเป็นการวางไว้บนคานพาดไว้ตามหลักริมของถ้ำ แบบที่สามเป็นการวางไว้บนพื้น การวางโลงแบบนี้ส่วนใหญ่จะเกิดจากการหักพังลงมามากกว่า เพราะมักพบเสาไม้อยู่ด้วยเสมอ

โลงไม้เหล่านี้ตั้งอยู่ในถ้ำหรือเพิงผาบนส่วนยอดเขาหรือหน้าผาสูงชัน หลักฐานที่ทำให้เชื่อว่าโลงไม้มีหน้าที่เป็นโลงศพเพราะได้พบชิ้นส่วน

ของกระดูกมนุษย์ และสิ่งของที่เป็นเครื่องเช่นสังเวทหรืออุทิศให้กับศพ ได้แก่ ภาชนะดินเผา ลูกปัด เครื่องมือโลหะทำจากเหล็กหรือสำริดมีทั้งเครื่องประดับ เช่น ห่วง กระพรวน เครื่องใช้ เช่น ส้อม ขวานด้ามสั้น (รัศมี ชู

ทรงเดช 2543, 2546; จักรินรัฐ นิยมคำ 2542) ทั้งหมดถือเป็นลักษณะเฉพาะที่พบร่วมกันในวัฒนธรรมนี้ ซึ่งทำให้เห็นความแตกต่างจากพิธีกรรมการปลงศพในวัฒนธรรมอื่น² เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียงที่นิยมการฝังศพในดิน หรือวัฒนธรรมของชาวจีนที่นิยมฝังศพในโลงไม้เช่นกันแต่ต่างที่นำไปฝังในดินแทนการไปเก็บไว้ตามถ้ำ เป็นต้น

แบบแผนการกระทำข้างต้นเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนบนพื้นที่สูงที่กระจายอยู่ทั่วไปในอำเภอปางมะผ้าในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่มีความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 400 เมตร สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินปูนสลับซับซ้อนแบบคาร์สต์ (karst topography) ที่ประกอบด้วยถ้ำและเพิงผา พื้นที่ราบมีอยู่พอสมควรในหุบเขา และมีลำห้วยน้อยใหญ่

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

ข้อมูลในบทความนี้ส่วนหนึ่งได้มาจากการศึกษาวัฒนธรรมโลงไม้ที่ผ่านมาทั้งข้อมูลทางด้านโบราณคดี และข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ อีกส่วนหนึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลภาคสนามจากแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า สำหรับวัฒนธรรมโลงไม้ในพื้นที่ต่างๆนี้สาเหตุที่สามารถจัดเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันได้นี้เป็นผลมาจากการศึกษาด้วยการนำแนวคิดเรื่องแบบแผนการกระทำ (Style) เข้ามาหาความเหมือนและความแตกต่างของวัฒนธรรมนี้ โดยจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้ คือ 1) โลงไม้ ทำจากไม้ ขุดด้านในออก แบ่งออกเป็นสองฝาประกบ ส่วนปลายทั้งสองด้านมีการแกะสลัก ส่วนใหญ่แล้วตั้งอยู่บนเสา-คาน 2) โลงไม้จะถูกนำไปไว้ตามถ้ำหรือเพิงผาบนภูเขา 3) มีโบราณวัตถุเหล่านี้อยู่ร่วมด้วย คือ โครงกระดูก และเครื่องเซ่นศพ เช่น ภาชนะดินเผา ลูกปัด เครื่องมือโลหะ หรือเครื่องประดับโลหะ เป็นต้น (รัศมี ขุทรงเดช 2546; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2546)

ข้อมูลแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในต่างประเทศได้จากประเทศจีน และมาเลเซีย ซึ่งทั้งสองพื้นที่นี้ยังมีข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์อยู่ด้วย ซึ่งได้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการตีความเรื่องความเชื่อ และความรู้เกี่ยวกับการทำโลงไม้

ส่วนแหล่งโบราณคดีในอำเภอปางมะผ้า สุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของการศึกษาจำนวน 9 แหล่งจาก 3 กลุ่มน้ำหลัก เพื่อกระจายให้ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอปางมะผ้า. อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มีความโดดเด่นของตำแหน่งที่ตั้ง และมีการศึกษาด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ทางด้านวงปีไม้เฉพาะบางแหล่งโบราณคดี

วิธีการศึกษาทำเลที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้าได้ใช้ตัวแปรเหล่านี้ ได้แก่ ประเภทของถ้ำ ระยะทางการมองจากปากถ้ำ พื้นที่เกษตรกรรม แหล่งน้ำ พื้นที่ราบ และความสูงของถ้ำจากพื้นที่ราบและระดับน้ำทะเล โดยข้อมูลในส่วนนี้จะได้มาจากการแปลความจากแผนที่ทางทหาร มาตราส่วน 1:50,000 และผลการศึกษาที่ผ่านมา

² ถึงแม้ว่าวิถีการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโลงไม้ ยังมีข้อจำกัด โดยเป็นการศึกษาเฉพาะแหล่งโบราณคดีประเภทแหล่งฝังศพเท่านั้น โดยยังไม่สามารถหาแหล่งที่อยู่อาศัยของวัฒนธรรมนี้ได้ ดังนั้น ชื่อเรียกของวัฒนธรรมโลงไม้จึงเรียกตาม โบราณวัตถุประเภทเด่นของวัฒนธรรมนี้ คือ โลงไม้

สำหรับความรู้ในเรื่องงานช่างไม้ได้นำผลการศึกษาด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ทางด้านวงปีไม้ (Dendrochronology) ซึ่งเป็นวิธีการหาอายุของไม้มาแปลความ หลักการสำคัญของการศึกษาทางด้านนี้ก็คือ การเปรียบเทียบความเหมือนของวงปีไม้ของไม้ต้นหนึ่งกับไม้ต้นหนึ่ง ถ้าหากมีความเหมือนกันของวงปีก็แสดงว่า ไม้ที่นำมาเปรียบเทียบมีอายุอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมแบบเดียวกัน (Stokes&Smiley 1968) นอกจากนี้แล้ววงปีไม้แต่ละวงจะสามารถบอกถึงความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมที่ต้นไม้นั้นอาศัยอยู่ เช่น ปีใดที่น้ำมากวงปีก็จะมีขนาดกว้าง ในทางกลับกันถ้าหากปีใดมีน้ำน้อยวงปีก็จะมีขนาดแคบ

ไม้สักเป็นชนิดไม้ที่คนในวัฒนธรรมไทยไม้อันอำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เลือกนำมาใช้ทำโลงและเสาไม้ ซึ่งเป็นชนิดไม้ที่มีศักยภาพในการศึกษาทางด้านวงปีไม้ เพราะมีความสม่ำเสมอของการสร้างวงปีโดยในปีหนึ่งไม้สักจะสร้างวงปีจำนวนหนึ่งวงจึงทำให้สามารถคำนวณอายุของไม้ได้

การศึกษาด้วยวิธีทางด้านวงปีไม้กับโลงไม้ในอำเภอบางมะผ้านี้มาประยุกต์ใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 โดยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (รัศมี ชูทรงเดช และคณะ 2544; นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2544; พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2544) ซึ่งในขณะนี้ยังคงดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้อยู่ สำหรับแหล่งโบราณคดีที่มีผลการศึกษาวงปีไม้บ้างแล้ว คือ แหล่งโบราณคดีถ้ำกลางจันทร์ 1 และ 3 ถ้ำลอด ถ้ำผาแดง เพิงผาบ้านไร่ ถ้ำโลงยักษ์ และถ้ำบ่อไคร้

5. กรอบแนวคิด

เพื่อกำหนดแนวทางในการศึกษาผู้เขียนได้นำแนวคิดเรื่องแบบแผนการกระทำ(Style) แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตโดยช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทาง (Craft specialization)

5.1 แนวคิดเรื่องแบบแผนการกระทำ(Style)

แนวคิดเกี่ยวกับแบบแผนการกระทำเป็นแนวคิดที่ช่วยในการจัดกลุ่มของวัตถุทางวัฒนธรรม และกำหนดขอบเขตของวัฒนธรรม เพื่อหาความเหมือนและความแตกต่างของวัตถุทางวัฒนธรรมด้วยการสังเกตจากลักษณะภายนอก เช่น ลักษณะรูปทรงของโบราณวัตถุ แต่แบบแผนการกระทำก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในวัฒนธรรมนั้น ความเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นผลมาจากค่านิยม ความเชื่อ สภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นต้น

ความสำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ แบบแผนการกระทำสามารถแสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และมีการเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่มคนเดียวกันหรือนอกกลุ่มวัฒนธรรม แต่โดยมากแล้วผู้คนในกลุ่มจะสามารถรับรู้ถึงความหมายที่แฝงอยู่ แบบแผนการกระทำจึงเป็นเรื่องที่จะต้องมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (David&Kramer 2001:168-224; รัศมี ชูทรงเดช 2546)

ดังนั้นการเลือกทำเลที่ตั้งของสถานที่ในวัฒนธรรมโลงไม้จึงน่าจะเป็นระบบสัญลักษณ์อย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน เพราะเป็นสิ่งที่ผู้คนในวัฒนธรรมนี้ได้เลือกปฏิบัติในรูปแบบที่เหมือนกัน

5.2 แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตโดยช่างผู้ชำนาญเฉพาะทาง (Craft specialization)

ในสังคมที่มีขนาดและความซับซ้อนของสังคมการแบ่งหน้าที่การทำงานนั้นจะเกิดขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่มีปริมาณมากขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มคนที่เรียกว่า "ช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทาง (specialist)" ซึ่งหมายถึง ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่ทำงานในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความชำนาญขึ้น โดยเป็นสิ่งที่ได้รับการฝึกฝนหรือกระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งบ่อยครั้ง และมีการถ่ายทอดเรียนรู้กัน ถึงอย่างไรก็ตาม อิทธิพลสำคัญที่จะก่อให้เกิดความชำนาญได้นั้นก็มีข้อจำกัดจากระบบความสัมพันธ์ของสังคมนั้นๆ เช่น ข้อห้ามในเรื่องเพศ อายุ ความเชื่อทางศาสนา หรือบางครั้งมีการสงวนความชำนาญไว้เฉพาะภายในกลุ่ม เป็นต้น (David&Kramer 2001: 168-224, 303-358)

ช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทางสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทางที่ทำงานเต็มเวลา หรือเป็นอาชีพ และช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทางที่ทำงานเป็นครั้งคราว

ข้อมูลจากการศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมพบว่าในสังคมที่มีช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทางที่ทำเป็นอาชีพนั้นผลผลิตที่ได้จะเต็มไปด้วยฝีมือและคุณภาพ ในขณะที่สังคมที่ผลิตทางวัฒนธรรมหรือวัตถุทางวัฒนธรรมมีคุณภาพต่ำนั้นเกิดจากไม่มีช่างที่ชำนาญงานเฉพาะทาง เพราะนานๆครั้งจึงทำงานนั้นครั้งหนึ่ง (David&Kramer 2001:168-224) ยกตัวอย่างเช่น การผลิตโองม้งกร ของจังหวัดราชบุรี ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่นของลวดลายมังกร และสีสัน ในขั้นตอนการผลิตจะประกอบด้วยช่างผู้ชำนาญงานเฉพาะทางในการขึ้นรูปและการเขียนลวดลาย เป็นต้น ดังนั้นการผลิตสิ่งของบางอย่างจึงเกี่ยวข้องกับระบบการผลิตที่ต้องมีช่างผู้ชำนาญมากกว่าหนึ่งคนอีกด้วย สำหรับวัฒนธรรมโลงไม้สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีช่างชำนาญเฉพาะทางคือ งานช่างไม้ ช่างปั้นหม้อ และอาจรวมไปถึงผู้ประกอบการพิธีกรรมเกี่ยวกับศพ(หมอมือ) แต่ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะงานช่างไม้เท่านั้น

ต่อไปนี้จะผู้เขียนจะบรรยายเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้บทความเกิดความกระชับของข้อมูล

6. หลักฐานวัฒนธรรมโลงไม้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วัฒนธรรมโลงไม้ในประเทศจีน มีอายุตั้งแต่ 3,900 ปีมาแล้ว ส่วนในรัฐชานาห์ ประเทศมาเลเซีย พบโลงไม้ที่เก่าที่สุดมีค่าอายุ 1,000 ปีมาแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงมีการสันนิษฐานว่า วัฒนธรรมโลงไม้มีกำเนิดในประเทศจีนตอนใต้ก่อนที่จะแพร่กระจายไปยังประเทศทางตอนใต้ในแถบหมู่เกาะ (เชดส์กดี ตรีรยาภิวัฒน์ 2546) ถ้าเป็นเช่นนั้นจริงอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเป็นเส้นทางหนึ่งของการเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในวัฒนธรรมนี้

6.1 แหล่งโบราณคดีประเทศจีนตอนใต้ กับกลุ่มชนผู้ประกอบพิธีกรรมการปลงศพในโลงไม้

6.1.1 ข้อมูลทางด้านโบราณคดี

สภาพภูมิประเทศในแถบนี้เป็นเทือกเขาหินปูน พื้นที่บางแห่งมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,000 เมตร ยอดเขาสูงสุดมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลางกว่า 2,000 เมตร วัฒนธรรมโลงไม้ในประเทศจีนตอนใต้พบกระจายตัวอยู่ในหลายพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่แล้วกระจายตัวอยู่ในมณฑลกวางสี และยูนนาน เป็นพิธีกรรมการปลงศพที่สืบทอดกันในกลุ่มชาวจ้วง(เยว) มีอายุระหว่าง 3,930-100 ปีมาแล้ว (จินเกาจี้ 2534; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2546; รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ) 2539) การฝังศพในโลงไม้ที่พบในแถบนี้แทบทั้งหมดเป็นการฝังศพครั้งที่สอง (Secondary burial) คือ การนำศพไปฝังยัง

ภาพที่ 2 โลงไม้ในถ้ำพบที่ผาตาย มณฑลกวางสี (จินเกาจี้ 2538)

ที่อื่นก่อนหรือปลงศพจากที่อื่นแล้ว หลังจากนั้นจึงขุดกระดูกนั้นขึ้นมาเพื่อนำไปปลงศพไว้ในโลงไม้ที่อยู่ในถ้ำ ส่วนการฝังศพครั้งแรก (Primary burial) คือ การนำศพไปไว้ในโลงไม้ทันทีเมื่อตาย พบน้อยมาก

แหล่งโบราณคดีที่มีข้อมูลในขณะนี้ คือ ที่ผาแดง ต.เพ็ญอุ อ.ผิงกัว สภาพถ้ำตั้งอยู่บนหน้าผา ใกล้กับลำน้ำ ภายในถ้ำพบโลงขนาดเล็กสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ทำจากไม้แบ่งออกเป็นสองฝาประกบ หัวโลงด้านหนึ่งแกะสลักเป็นแท่งไม้ยาว พบจำนวน 14 โลง ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโลงไม้มีเพียงโลงเดียว มีขนาดความยาว 91 ซม. ช่องภายในยาว 81 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง 26 ซม. ภายในโลงบรรจุโครงกระดูก 4 โครง เป็นโครงกระดูกของผู้ชายและผู้หญิงวัยกลางคน และโครงกระดูกเด็กอีกสองโครง สันนิษฐานว่าเป็นลูก

รูปแบบการปลงศพในโลงไม้บนหน้าผาทั้งหมดสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ 1) การวางบนหลืบชั้นตามหน้าผา 2) การวางบนไม้ที่เจาะเสียบลงบนหน้าผา และ 3) การเจาะหน้าผาให้เป็นช่องเพื่อใส่โลง ลักษณะของโลงจะมีรูปร่างคล้ายกับเรือ (จินเกาจี้ 2534; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2546)

6.1.2 ข้อมูลชาติพันธุ์

ชาวจ้วงในปัจจุบันแถบมณฑลกวางสี และยูนนาน มีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษ เทพเจ้าท้องฟ้า เทพแห่งภูเขา และนับถือไสยศาสตร์ มีระบบเครือญาติ สำหรับวิธีการปลงศพอยู่ถึง 4 แบบ คือ การปลงศพด้วยการฝังดิน การปลงศพที่ภูเขาหิน การปลงศพในน้ำ และการปลงศพด้วยการเผา

วิธีการปลงศพที่ภูเขาหิน มีอยู่สองแบบ คือ การเอาโลงศพไปแขวนไม้ที่หน้าผาชั้นใกล้ผิงแม่น้ำ เป็นการปลงศพที่สืบทอดมาแต่โบราณ เชื่อกันว่า ทำให้วิญญาณของผู้ตายขึ้นท้องฟ้าอย่างสะดวก ไปสู่ที่

อยู่ดีกันดี วิธีการปลงศพจะเจาะรูบนหน้าผา เมื่อเจาะเสร็จแล้วก็เจาะต่อไม้หรือเหล็ก แล้วเอาเชือกผูกโยงหย่อนลงไปวางบนดอไม้ ที่ตั้งวางโลศพยิ่งสูงยิ่งแสดงว่ามีความกตัญญู ปัจจุบันยังคงพบที่ผาชันริมฝั่งแม่น้ำโขงจ้วยโห้ เป็นต้น การปลงศพแบบนี้ไม่ได้รับความนิยมแล้ว

แบบที่สองคือ การปลงศพในโลงไม้นำไปไว้ในถ้ำ แบ่งเป็นโลงศพขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โลงศพขนาดใหญ่เป็นการปลงศพครั้งแรก โลงศพขนาดเล็กเป็นการปลงศพครั้งที่สอง

การปลงศพในโลงไม้ขนาดใหญ่เป็นการบรรจุศพผู้ตายลงในโลง แล้วหามไปตั้งอยู่ในถ้ำ ไม่กลบดิน และไม่ก่อหินปิด จะไม่มีการเก็บกระดูกมาปลงศพอีกครั้ง หลังจากนั้นคนในครอบครัวจะไปตั้งแท่นบูชาที่ปากถ้ำ

ส่วนการปลงศพในโลงเล็ก ใช้โลงศพยาวประมาณ 1 เมตร ทำจากไม้ทั้งต้นนำมาผ่าตามแนวยาว เมื่อมองด้านตัดจะเป็นรูปทรงกลม ใช้บรรจุกระดูกผู้ตายที่ปลงศพแล้วจำนวนหนึ่งคนจัดเรียงกระดูกผู้ตายในท่านอนหงาย นำไปตั้งในถ้ำ ถ้ำบางถ้ำมีโลง 4-5 โลง หรืออาจมากถึง 80 โลง โดยทั่วไปแล้วตระกูลหนึ่งจะบรรจุโลงศพรวมอยู่ในถ้ำหนึ่ง การปลงศพในโลงเล็กนี้ในอดีตเคยเป็นที่นิยมของชาวจ้วงในเขตภูเขาหินทางตะวันตกของกว๋างสี ปัจจุบันการปลงศพในโลงไม้ดูเหมือนจะเสื่อมความนิยมไปแล้วจากชาวจ้วง (รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ) 2539)

6.2 แหล่งโบราณคดีในรัฐซาบ่าห์ เกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย กับกลุ่มชนผู้ประกอบพิธีกรรมการปลงศพในโลงไม้

6.2.1 ข้อมูลแหล่งโบราณคดี

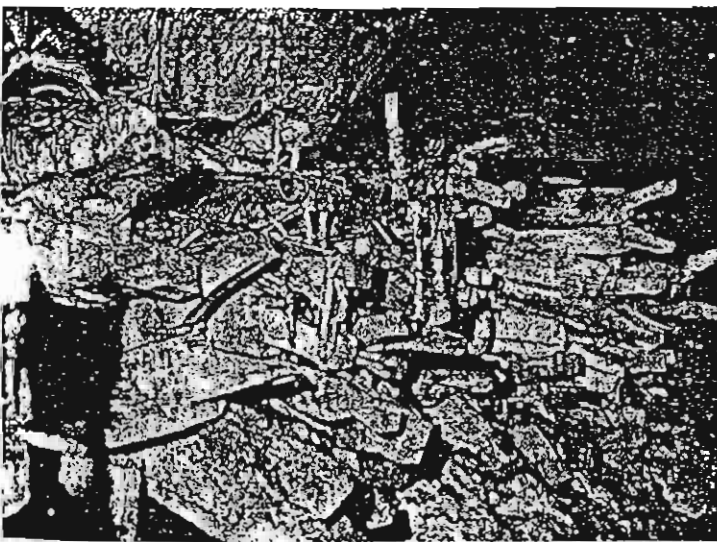
หลักฐานโลงไม้ในรัฐซาบ่าห์มีอยู่ด้วยกันหลายแห่ง โดยพบอยู่ในถ้ำหรือเพิงผาบนภูเขาหรือหน้าผาสูงชัน ใกล้กับแหล่งน้ำ ลักษณะของโลงไม้ไม่ได้แตกต่างจากที่พบในอำเภอลำปางมากนัก รูปแบบหัวโลงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ หัวโลงรูปทรงเรขาคณิต เช่น แท่งไม้ทรงกระบอก และหัวโลงรูปสัตว์ เช่น จระเข้ กิ้งก่า ควายเป็นต้น แต่ที่โดดเด่นก็คือ โลงพวกนี้บางครั้งจะมีการแกะสลักที่ตัวโลงด้วย

แหล่งโบราณคดีต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีโลงไม้จำนวน 3 แหล่ง ซึ่งมีความสมบูรณ์ของข้อมูลค่อนข้างมาก และมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบโลงไม้และทำเลที่ตั้งฐานในอำเภอลำปางมา

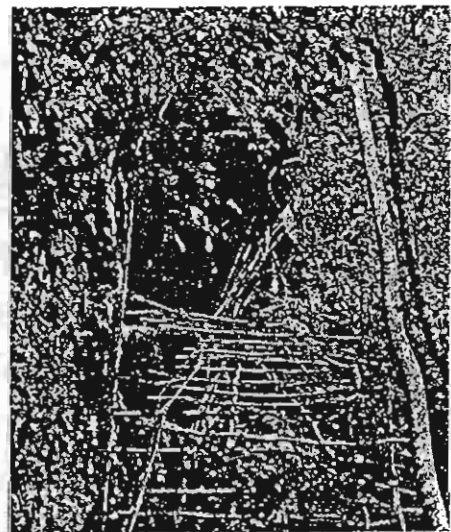
1) แหล่งโบราณคดีถ้ำโกมันตอง (Gomantong caves) ตั้งอยู่บนภูเขาโกมันตองบริเวณหน้าผาตัวถ้ำอยู่สูงจากพื้นดิน 30 เมตร เป็นถ้ำแห้ง (Non-active) ในถ้ำนี้มีค้ำควา และนกนางแอ่นเข้ามาอาศัยแสงสว่างส่องถึงพอสมควร พบโลงไม้จำนวน 7 โลง ทำจากไม้เนื้อแข็ง รูปแบบหัวโลงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นหัวโลงแบบเป็นแท่งไม้ยาวยื่นออกมา บางโลงหักพังลงมาจึงวางอยู่กับพื้น บางโลงยังคงตั้งบนเสา-คานา จึงอยู่ในสภาพที่ดี มีร่องรอยการถากด้วยเครื่องมือโลหะ พบกระดูกมนุษย์ และเศษภาชนะดินเผา

2) แหล่งโบราณคดีถ้ำอาโกป ซารูปี (Agop Sarupi) ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำกินาบาตันกัน ถ้ำแห่งนี้สูงจากแม่น้ำประมาณ 12-27 เมตร เป็นถ้ำแห้ง ในถ้ำพบโลงไม้ประมาณ 40 โลง บางโลงเป็นโลงใหม่ที่เพิ่งนำมาไว้เมื่อไม่นานมานี้ โลงส่วนใหญ่ทำจากไม้เนื้ออ่อนและยังตั้งใกล้ปากถ้ำ จึงทำให้โลงไม้เสื่อมสภาพอย่างมาก แต่โลงไม้ที่อยู่บริเวณด้านในของถ้ำสภาพยังคงดีอยู่มาก มีทั้งโลงขนาดใหญ่ที่เป็นโลงศพผู้ใหญ่ และโลงศพขนาดเล็กที่เป็นของเด็ก โลงไม้หลายโลงมีร่องรอยการฉีกโลงด้วยยางไม้ รูปแบบหัวโลงที่พบว่าการตกแต่งเป็นหลัก คือ แกะสลักเป็นรูปจระเข้หรือกิ้งก่า ซึ่งโลงเหล่านี้นั้นทำจากไม้เนื้อแข็ง โบราณวัตถุที่พบร่วมมีเครื่องปั้นดินเผา เครื่องถ้วยลายครามของจีน เครื่องมือโลหะ และเครื่องแต่งกายศพ

3) แหล่งโบราณคดีบาตู บลาส (Batu Blas) ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเซกามา (Segama) อยู่สูงจากพื้นประมาณ 10 เมตร ถ้ำแห่งนี้พบว่าการใช้น้ำโลงไม้มาบรรจุตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 แต่ต้องเลิกไป เพราะมีปัญหาขัดแย้งกับกลุ่มผู้เก็บรังนก ในถ้ำพบโลงไม้เป็นจำนวนมากนับได้ถึง 567 โลง บางโลงตั้งอยู่บนเสา-คาน บางโลงนำคานวางแล้วพาดโลงไว้เหนือโลงที่วางก่อนหน้านี้ รูปแบบหัวโลงพบทั้งแบบที่แกะสลักเป็นหัวสัตว์ และแบบที่เป็นแท่งไม้ยื่นออกมา โลงไม้ในถ้ำแห่งนี้พบทั้งที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง และไม้เนื้ออ่อน สาเหตุที่นำไม้เนื้ออ่อนมาทำโลงไม้ทั้งที่เป็นไม้ที่ไม่ทนทานนั้น เพราะเมื่อมีบริษัททำไม้เข้ามาไม้เนื้อแข็งกลายเป็นสิ่งที่มีราคาแพง ซึ่งชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถหาซื้อมาทำโลงไม้ได้ (Harrison&Harrison 1971)

ภาพที่ 3 โลงไม้บาตู บลาส

ภาพที่ 4 สภาพบริเวณปากถ้ำบาตูบลาส

6.2.2 ข้อมูลชาติพันธุ์

ข้อมูลทางชาติพันธุ์เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ทำโลงไม้ได้จากการจดบันทึกของ K.K. Bambi bin Ungap กล่าวไว้ว่า โลงไม้เป็นพาหนะเดินทางไปสู่โลกหลังความตาย โดยมีเรื่องเล่าว่า

“การปลงศพในโลงไม้ในอดีต โลงไม้ทำจากไม้เนื้อแข็งโดยจะมีการเตรียมไม้ไว้เป็นเวลานาน โดยเฉพาะในกลุ่มของคนชั้นสูง พวกเขาจะเตรียมโลงไว้ก่อนที่จะตาย เด็กหรือลูกหลานก็มีการเตรียมโลงด้วยเช่นกัน ซึ่งพวกเขาไม่จำเป็นต้องรอจนกระทั่งเขาป่วยหรือแก่มาก

รูปทรงของโลงทำขึ้นตามประเพณีมีลักษณะยาวเป็นรูปทรงกระบอกยาว มีการแกะสลักตัวโลง และทำหัวโลงเป็นแท่นไม้ยื่นออกมาเป็นรูปทรงต่าง ๆ ทั้งฝาบนและฝาล่างในส่วนปลาย(หัวโลง)ทั้งสองข้างจะแกะสลักเป็นรูปทรงเฉพาะ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ตามเพศของผู้ตาย คือ โลงศพของผู้ชายจะทำเป็นรูปหัวสัตว์ เช่น วัว ชะมด ค้างคาวแมงกิ้ง และจะระเซ่ เป็นต้น สำหรับผู้หญิงแกะสลักเป็นรูปทรงคล้ายหางปลา บางครั้งมีการตกแต่งพื้นผิวของตัวโลงด้วยการแกะสลักโลงไม้ที่ยังไม่ได้ใช้งานจะถูกนำไปเก็บไว้ยังที่เหมาะสม

ไม้เนื้อแข็งที่เรียกว่า “เบเลียน” (Belian) ซึ่งขึ้นอยู่ในเขตป่าใกล้ชุมชน ต้นไม้ชนิดนี้จะถูกอนุรักษ์ไว้สำหรับทำโลงไม้ในกรณีของผู้ที่ตายอย่างกะทันหัน ตามประเพณีแล้วมีข้อตกลงระหว่างครอบครัวว่าจะช่วยกันทำโลงไม้

หลังจากนำโลงไม้ไปเก็บไว้ที่สุสานแล้วจะมีพิธีเลี้ยงเล็ก ๆ ให้กับครอบครัวที่มาช่วยทำโลงไม้ เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณ หรือเพื่อไถ่วิญญาณผู้ตายที่ตายอย่างกะทันหันไม่ให้มารบกวน เพราะว่าในขณะนี้ผู้ตายมีโลงไม้เป็นของตัวเองแล้ว

เด็กหรือบุคคลที่อยู่ในสถานภาพต่ำจะถูกฝังศพในโลงไม้ที่ทำจากไม้เนื้ออ่อน โดยศพจะถูกห่อไว้ในเปลือกไม้ ในกรณีของคนที่ยังมีชีวิต เช่น ผู้หญิงที่ตายขณะคลอด จะถูกฝังในดินแทนการฝังในโลงไม้ โดยส่วนใหญ่แล้วการฝังศพในโลงไม้นิยมฝัง 1 โลง ต่อ 1 คน ยกเว้นในกรณีของผู้หญิงที่ตายพร้อมทารก

(คนในวัฒนธรรมนี้มีแนวคิดของการเลือกทำเลที่ตั้งสุสานโดยจะต้องเป็น)ถ้ำหรือเพิงผาที่อยู่สูง แห้ง และสว่าง โลงจะถูกวางบนคานไม้อยู่สูงเหนือพื้นดิน ส่วนคนที่มียศสถานภาพต่ำ โลงไม้จะวางบนพื้นดิน หรือในตำแหน่งที่ไม่สูงนัก

ภายในโลงจะมีการอุทิศสิ่งของให้กับผู้ตาย สำหรับฝาโลงทั้งสองฝาจะมีการฉีกด้วยยางไม้ การลำเลียงโลงศพจะใช้วิธีการล่องไปตามลำน้ำแล้วนำไปไว้ยังถ้ำหรือเพิงผา หลังจากนั้นญาติของผู้ตายจะเจาะรูในส่วนท้ายของโลงเพื่อให้ น้ำเหลืองไหลออกมา เครื่องอุทิศและของตกแต่งจะถูกวางไว้รอบโลง ญาติของผู้ตายจะบอกกับศพว่านี่คือบ้านหลังสุดท้ายของผู้ตาย ขอให้เขาอยู่ที่นี่และพักผ่อนอย่างสงบ...”

(Harrison & Harrison 1971:111-112)

6.3 บทวิเคราะห์วัฒนธรรมโลงไม้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากข้อมูลข้างต้นโดยสรุปจะเห็นได้ว่า

6.3.1 การเลือกตำแหน่งที่ตั้ง มีลักษณะเด่น ดังนี้

ในประเทศไทย ถ้ำอยู่บนภูเขาหรือหน้าผาใกล้กับลำน้ำ ถ้ำแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เป็นถ้ำที่เกิดตามธรรมชาติ และเป็นถ้ำขุดเจาะโดยแรงงานคน ซึ่งถ้ำประเภทหลังจะต้องเป็นถ้ำแห้ง

อย่างแน่นอน ส่วนสาเหตุที่ต้องนำโลงไปตั้งไว้บนหน้าผาสูงชันน่าจะเป็นผลมาจากความเชื่อที่ว่า จะทำให้ผู้ตายไปสู่ท้องฟ้าได้ง่าย³ และแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูของครอบครัวผู้ตาย

ในประเทศมาเลเซีย เป็นถ้ำแห่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอยู่บนภูเขาหรือหน้าผาใกล้กับแหล่งน้ำ อยู่สูงจากพื้นดินค่อนข้างมาก มีแสงสว่างส่องถึงพอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลชาติพันธุ์ ส่วนโลงไม้ก็คือพาหนะนำไปสู่โลกหน้า

6.3.2 ลักษณะของโลงไม้

1) เนื้อไม้ ในประเทศจีนไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับชนิดของไม้ที่เลือกนำมาทำเป็นโลง ส่วนในประเทศมาเลเซีย

ข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ของประเทศมาเลเซียได้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการทำโลงไม้ คือ ไม้ที่นำมาทำเป็นโลงจะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้า แต่ถ้ามีการตายอย่างกะทันหันก็จะตัดไม้มาทำโลงในทันที ไม้เนื้อแข็ง(hardwood)ได้รับความนิยมมากกว่าไม้เนื้ออ่อน(softwood) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลทางด้านโบราณคดี และในขณะเดียวกันเนื้อไม้ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงสถานภาพของผู้ตาย โดยผู้ใหญ่และคนชั้นสูงจึงจะได้ใช้โลงไม้ที่ทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เพราะมีราคาแพงกว่าไม้เนื้ออ่อน เข้าใจว่าโลงไม้ที่ทำจากไม้เนื้ออ่อนคงเป็นโลงไม้ที่ทำขึ้นในช่วงหลังๆลงมา ราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 (Harrison&Harrison 1971) เพราะเป็นช่วงเวลาที่คนพื้นเมืองได้ถูกปกครองโดยพวกชาติตะวันตก (ล่าอาณานิคม) โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโลงไม้ คือ เครื่องมือโลหะ ซึ่งใช้ในการแกะสลักโลงไม้ ดังนั้นพื้นผิวด้านนอกตัวโลงจึงยังคงปรากฏร่องรอยของการตกไม้ด้วยเครื่องมือโลหะประเภทขวานหรือสิ่วอยู่

ดังนั้น เทคนิคการทำโลงไม้ที่ปรากฏก็คือ มีการเตรียมไม้เพื่อทำโลง คนในวัฒนธรรมนี้ เข้าใจถึงคุณสมบัติของไม้เนื้อแข็งที่ดีกว่าไม้เนื้ออ่อน โดยเลือกเฉพาะไม้เบญจพรรณ การแกะสลักใช้เครื่องมือโลหะ

2) รูปแบบของโลงไม้ ในประเทศจีนมีข้อมูลไม่มากนัก แต่จากลักษณะตามภาพ โลงไม้จะวางอยู่บนพื้น หัวโลงทำเป็นแท่งไม้ยื่นออกมา ซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่พบทั้งในอำเภอบางมะผ้า และในประเทศมาเลเซีย

ส่วนในประเทศมาเลเซีย รูปแบบการวางโลงไม้ มี 2 แบบ คือ ตั้งบนเสา-คาน และตั้งบนพื้นถ้ำ ซึ่งมีทั้งจงใจวาง และเกิดจากการชำรุดของเสา-คานที่รองรับตัวโลง รูปแบบหัวโลง มี 2 รูปแบบหลัก คือ แบบหัวสัตว์ และแบบรูปทรงเรขาคณิต ส่วนความแตกต่างของรูปแบบหัวโลง ขึ้นอยู่กับเพศของผู้ตาย ผู้ชายจะได้รับเกียรติให้ใช้หัวโลงรูปสัตว์ ส่วนผู้หญิงจะใช้หัวโลงที่มี

³ ความเชื่อในเรื่องนี้จะสอดคล้องกับการตีความของ Tenazas ที่กล่าวว่า โลงไม้เปรียบเสมือนสะพานสายรุ้งที่ใช้เชื่อมโลกบาดาล(นรก)เข้ากับโลกบนท้องฟ้า(สวรรค์) (Tenazas 1983)

ลักษณะเป็นแท่งไม้คล้ายหางปลา เทนาซาส (Tenazas 1983) ตีความว่า สาเหตุที่ต้องทำหัวโลงเป็นรูปสัตว์ก็เพราะสัตว์คือพาหนะที่จะพาไปสู่โลกนรกหรือสวรรค์ ดังนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการเดินทางของผู้ตายจึงนำโลงไม้ไปไว้ยังภูเขาสูง

7. แหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งโบราณคดีโลงไม้ที่เลือกมาศึกษาในครั้งนี้มีจำนวนมีจำนวน 9 แหล่ง จาก 3 กลุ่มน้ำหลักของอำเภอปางมะผ้า คือ เขตลุ่มน้ำลำปาง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่, ถ้ำลอด และกลุ่มถ้ำแม่กลาง จันทรหมายเลข 1,2,3 เขตลุ่มน้ำของ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีถ้ำผี, ถ้ำโลงยักษ์ และถ้ำผาแดง เขตลุ่มน้ำแม่ละนา ได้แก่ แหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบ, ถ้ำบ้านบ่อไคร้ และถ้ำยาป่าเหนหมายเลข 1 (สาเหตุที่เลือกแหล่งโบราณคดีเหล่านี้ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น)

เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีมีค่อนข้างมาก ผู้เขียนจึงใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลออกมาเป็นตารางแจกแจงแทนการบรรยาย ส่วนข้อมูลผลการศึกษาทางด้านวงปีไม้ผู้เขียนยังคงจำเป็นต้องใช้การบรรยายควบคู่ไปกับการอธิบายด้วยตาราง

7.1 ทำเลที่ตั้ง และสภาพของแหล่งโบราณคดี

ในส่วนนี้จะเป็นการบรรยายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ของแหล่งโบราณคดี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงสถานที่ตั้งแหล่ง และสภาพแหล่งโบราณคดี

แหล่ง	สถานที่ตั้ง	ลักษณะแหล่งโบราณคดี
เพิงผาบ้านไร่	หมู่บ้านห้วยไร่ ต.สบป่อง	เป็นเพิงผารูปครึ่งวงกลม แสงสว่างส่องถึง ตั้งอยู่เกือบยอดเขา เป็นถ้ำแห้ง
ถ้ำลอด	หมู่บ้านถ้ำลอด ต.ถ้ำลอด	เป็นถ้ำขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในถ้ำขนาดใหญ่ที่มีธารน้ำลอดผ่าน ภายในถ้ำมืด เป็นถ้ำแห้ง
กลุ่มถ้ำแม่กลางจันทร	หมู่บ้านแม่กลางจันทร ต.สบป่อง	เป็นกลุ่มถ้ำขนาดเล็กบนเพิงผา อยู่สูงเกือบถึงยอดเขาบนหน้าผา แสงสว่างส่องถึงในบางจุด เป็นถ้ำแห้ง
ถ้ำผี	หมู่บ้านทุ่งสาแล ต.นาปู่ป้อม	เป็นถ้ำขนาดค่อนข้างกว้าง แสงสว่างส่องถึงเกือบทั้งหมด แบ่งออกเป็น 2 คูหาหลัก อยู่สูงเกือบถึงยอดเขา เป็นถ้ำแห้ง
ถ้ำโลงยักษ์	หมู่บ้านทุ่งสาแล ต.นาปู่ป้อม	เป็นถ้ำโพรงกว้าง แสงสว่างส่องถึงทั่วทั้งถ้ำ
ถ้ำผาแดง	หมู่บ้านทุ่งสาแล ต.นาปู่ป้อม	ถ้ำแห่งนี้เป็นชะง่อนหรือโพรงถ้ำขนาดเล็กๆ อยู่เหนือปากทางน้ำออกของลำน้ำสายเล็กที่ทะลุมาจากภูเขาอีกฟากหนึ่งใกล้ถ้ำโลงยักษ์ (สภาพของถ้ำขนาดเล็กที่มีลำน้ำลอดนี้มีลักษณะคล้ายกับแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด) มีลักษณะเป็นเพิงผาขนาดย่อม เป็นถ้ำแห้ง
ถ้ำบ้านจำโบ	หมู่บ้านจำโบ ต.ปางมะผ้า	ถ้ำตั้งอยู่บนหน้าผาสูงชันเกือบตั้งฉากเกือบถึงยอดเขา เป็นถ้ำขนาดใหญ่ โพรงกว้างซับซ้อน เป็นถ้ำแห้ง

แหล่ง	สถานที่ตั้ง	ลักษณะแหล่งโบราณคดี
ถ้ำบ้านบ่อไคร้	หมู่บ้านบ่อไคร้ ต.ปางมะผ้า	ถ้ำเป็นถ้ำคูหาซับซ้อน แสงสว่างส่องถึงเฉพาะถ้ำโถงบน ส่วนถ้ำโถงใน ซึ่งมีโถงไม้เป็นจำนวนมากแสงสว่างส่องไม่ถึง อยู่สูงเกือบถึงยอดเขา เป็นถ้ำแห้ง
ถ้ำยาปาแหนหมายเลข 1	หมู่บ้านยาปาแหน ต.ปางมะผ้า	เป็นถ้ำคูหาซับซ้อน แสงสว่างส่องถึงเฉพาะบริเวณปากถ้ำโถงแรก อยู่สูงเกือบถึงยอดเขา เป็นถ้ำแห้ง

จะเห็นได้ว่าถ้ำโถงไม้ทั้ง 9 แหล่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นถ้ำที่อยู่เกือบถึงยอดเขา และกลุ่มที่สองเป็นถ้ำขนาดเล็กที่อยู่ในถ้ำขนาดใหญ่ซึ่งยังคงมีการกระทำของน้ำอยู่ อย่างไรก็ตาม ถ้ำทุกถ้ำจะเป็นถ้ำแห้ง (Non-active cave) ทั้งหมด แสงสว่างส่องถึงบริเวณปากถ้ำหรือบริเวณโถงด้านหน้า ยกเว้นแหล่งโบราณคดีที่เป็นเพิงผา ซึ่งแสงสว่างส่องถึงทั่วทั้งพื้นที่

สำหรับระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ความสูงจากพื้นที่ราบ ระยะห่างจากแหล่งน้ำที่ใกล้ที่สุด และระยะห่างจากพื้นที่เกษตรกรรม มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงความสูงของพื้นที่ ระยะห่างของที่ราบ

และพื้นที่เกษตรกรรมจากแหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดี	ความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.)	ความสูงจากพื้นที่ราบ (ม.)	ระยะห่างจากพื้นที่เกษตรกรรม (ม.)
เพิงผาบ้านไร่	780	160-200*	500
ถ้ำลอด	640	20**	400
กลุ่มถ้ำกลางจันทร์	680, 700	100-120*	200-250
ถ้ำผี	800	400*	700
ถ้ำโถงยักษ์	780	300*	700
ถ้ำผาแดง	640	120**	300
ถ้ำจำโบ	950-1000	100*	100
ถ้ำบ่อไคร้	920	20-50*	80
ถ้ำยาปาแหน 2	940	30*	20

หมายเหตุ * พื้นที่ราบ=พื้นที่เกษตรกรรม

** พื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ

ความสูงของแหล่งโบราณคดีจากระดับน้ำทะเลเป็นปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนในสมัยนั้น แต่ตัวแปรนี้จะใช้สำหรับวัดความสูงของแหล่งโบราณคดีทั้ง 9 แหล่งกับทิศทางหรือมุมมองเมื่อมองออกไปจากปากถ้ำ เพื่อหาระยะทางและภูมิทัศน์ที่สวยงาม ส่วนความสูงของพื้นที่ราบกับพื้นที่เกษตรกรรมจะเป็นพื้นที่เดียวกัน ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจากแหล่งโบราณคดี โดยแหล่งโบราณคดีถ้ำผี และโถงยักษ์มีระยะห่างที่สุด คือ 700 เมตร แหล่งโบราณคดียาปาแหนใกล้พื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด คือ 20 เมตร

ตารางที่ 3 แสดงทิศทางของปากถ้ำ และระยะห่างของภูเขา
ในทิศทางเดียวกับปากถ้ำของแหล่งโบราณคดี

ตารางนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนียภาพที่ดีของแหล่งโบราณคดี เมื่อมองออกจากปากถ้ำ โดยวัดระยะทางจากแผนที่ทางทหาร เพื่อเปรียบเทียบระดับความสูงของแหล่งโบราณคดีจากระดับน้ำทะเล กับภูเขาในทิศทางตรงข้ามกับแหล่งโบราณคดีว่ามีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลางมากเท่าไร ซึ่งถ้านักถ้ำมีความสูงมากกว่าก็จะทำให้มีมุมมองที่กว้าง และสามารถมองเห็นได้ไกล ส่วนถ้ำที่มีระดับต่ำกว่าภูเขาถูกตรงข้ามก็จะสามารถมองเห็นพื้นที่ได้ไม่กว้างไกล และมีภูเขาบดบังทัศนียภาพ แต่ทั้งนั้นนอกจากทิศทางการมองในทิศทางเดียวของปากถ้ำแล้ว จากปากถ้ำก็ยังสามารถมองภูมิประเทศในทิศทางอื่นได้ ซึ่งสามารถทำให้เห็นภูมิประเทศที่กว้างไกลได้เช่นกัน ยกเว้นบางแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ในถ้ำขนาดเล็ก ซึ่งจะทำให้ไม่เห็นภูมิประเทศได้กว้างไกล ตัวแปรเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะนำมาเพื่อหาเกณฑ์การเลือกมุมมองที่สวยงามเมื่อมองออกจากปากถ้ำ

แหล่งโบราณคดี	ทิศทางปากถ้ำ	ระยะห่างของภูเขาถูกตรงข้ามในทิศทางเดียวกับปากถ้ำ (ม.)	ทิศทางของภูเขาถูกอื่น ๆ ที่สามารถมองเห็นได้จากปากถ้ำ	ระยะห่างของภูเขาถูกอื่น ๆ ที่สามารถมองเห็นได้จากปากถ้ำ (ม.)
เพิงผาบ้านไร่	เหนือ	600	-	-
ถ้ำลอด*	ตกเฉียงใต้	มองเห็นปากถ้ำห่างไป 50 ม.	ออก	200
กลุ่มถ้ำกลางจันทร์	ตกเฉียงใต้, ใต้	1,000	ออกเฉียงใต้	>4,000
ถ้ำผี	ออก	2,000	ออกเฉียงใต้ / ตก	>10,000 / 3,000
ถ้ำโลงยักษ์	ตก	1,800	ตกเฉียงใต้	2,500
ถ้ำผาแดง*	ออก	-	-	-
ถ้ำจำโบ	ออกเฉียงเหนือ	>10,000**	ตกเฉียงเหนือ	1,100
ถ้ำบ่อไคร้	ออกเฉียงเหนือ	4,000	ตกเฉียงเหนือ	4,000
ถ้ำยาป่าแหน 2	ออกเฉียงใต้	1,000	ออกเฉียงเหนือ	2,000

หมายเหตุ * เป็นแหล่งโบราณคดีที่ตั้งในถ้ำขนาดใหญ่

จากตารางจะเห็นได้ว่า ทิศทางของปากถ้ำไม่มีผลต่อการเลือกที่ตั้งของสุสาน ส่วนระยะห่างของถ้ำจากภูเขาถูกตรงข้ามหรือภูเขาถูกอื่น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มข้อมูล คือ กลุ่มแรก เป็นกลุ่มถ้ำที่สามารถมองเห็นภูเขาได้ในระยะไกลแต่ยังคงเห็นภูเขาบดบังอยู่ก็ คือ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่(ภาพที่ 5, 6, แผนที่ 1) ถ้ำแม่กลางจันทร์ (ภาพที่ 8, แผนที่ 3) ถ้ำโลงยักษ์ (ภาพที่ 11, แผนที่ 5) ถ้ำบ่อไคร้ (ภาพที่ 15, แผนที่ 8) และถ้ำยาป่าแหน หมายเลข 2 (ภาพที่ 16, 17, แผนที่ 9)

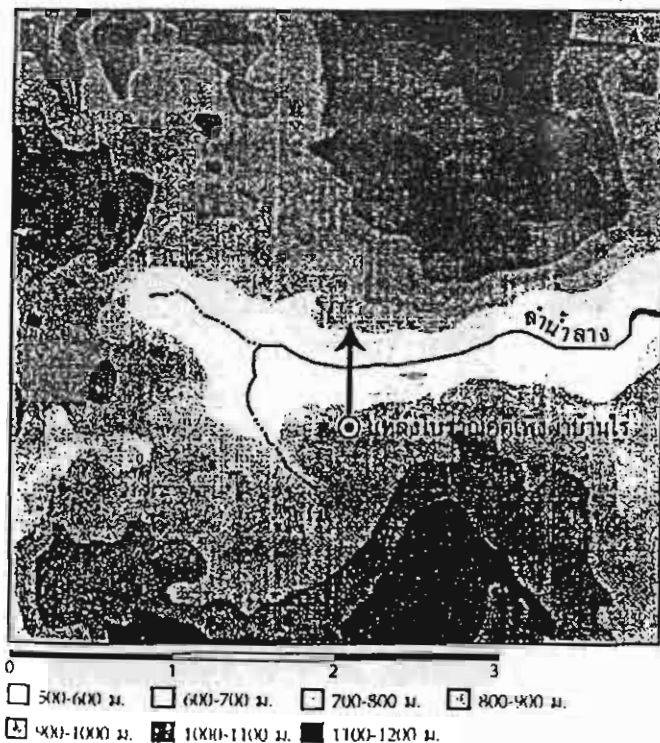
กลุ่มที่สอง ถ้ำที่ไม่มีภูเขาบดบังทัศนียภาพเมื่อมองออกจากปากถ้ำ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีถ้ำกลางจันทร์เมื่อมองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้ำผี (ภาพที่ 9, 10, แผนที่ 4) และถ้ำบ้านจำโบ (ภาพที่ 13, 14, แผนที่ 7)

กลุ่มที่สาม เป็นถ้ำขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในถ้ำขนาดใหญ่จึงทำให้ไม่สามารถมองภูมิประเทศได้กว้างไกลเลย แต่สิ่งที่มาทดแทนก็คือ สามารถมองเห็นลำน้ำได้อย่างชัดเจน เพราะตั้งอยู่ติดกับลำน้ำ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง (ภาพที่ 12, แผนที่ 6) และถ้ำลอด (ภาพที่ 7, แผนที่ 2)

จากตารางข้างต้นจึงเห็นได้ว่าระยะห่างที่ใกล้ที่สุดของภูเขาถูกตรงข้ามเมื่อมองออกจากปากถ้ำ ซึ่งมีความเหมาะสมไม่ควรอยู่ในระยะประชิดกว่า 600 เมตร เป็นอย่างต่ำ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ ซึ่งแม้ว่าจะมีภูเขาในระยะตรงข้ามกับปากถ้ำ แต่ก็สามารถมองไปยังทิศอื่นทดแทนได้อย่างกว้างไกลโดยเฉพาะเมื่อขึ้นไปยังหลังคาเพิงผา

ภาพต่อไปนี้เป็นแผนที่ที่ตั้งแหล่งโบราณคดี ภูมิประเทศ ทิศนัยภาพเมื่อมองออกจากปากถ้ำ และโครงไม้ในแหล่งโบราณคดี ในส่วนของทิศนัยภาพเมื่อมองออกจากปากถ้ำนั้นได้ใช้แผนที่ทางทหารมาดัดแปลง โดยลูกศรสีดำจะเป็นมุมมองเมื่อมองออกจากปากถ้ำในทิศทางเดียวกับเมื่อยืนหันหน้าออกจากถ้ำ ส่วนลูกศรสีเทาจะเป็นมุมมองในทิศทางอื่นของปากถ้ำ ซึ่งสามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกลเช่นกัน โดยเป็นการมองในแนวระนาบ (อย่างไรก็ดีในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจะกำหนดทิศทางเพียงสองทิศทางเท่านั้น คือ ทิศทางหลักในทิศทางเดียวกับปากถ้ำ และมุมมองรองที่สามารถมองเห็นทิศนัยภาพได้ไกลที่สุด) ส่วนภาพที่ไม่มีลูกศรคือ แหล่งโบราณคดีถ้ำลอด และผาแดง ซึ่งไม่สามารถมองเห็นทิศนัยภาพได้ไกล เพราะเป็นถ้ำขนาดเล็กที่อยู่ในถ้ำขนาดใหญ่

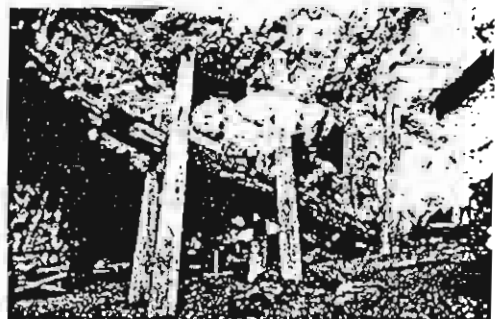
แผนที่และภาพทำเลที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ และมุมมองทิศนัยภาพ

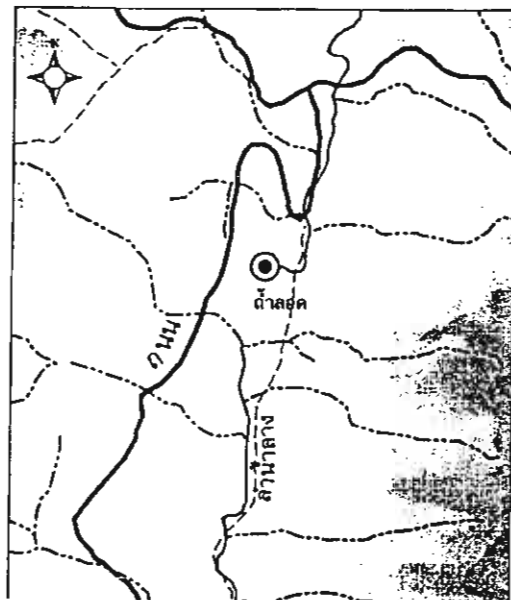

ภาพที่ 5 ภูมิประเทศของแหล่งเมื่อมองจากหลังคาเพิงผาไปทางทิศเหนือ (ที่มา: โครงการโบราณคดีฯ)

ภาพที่ 6 โครงไม้ในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด

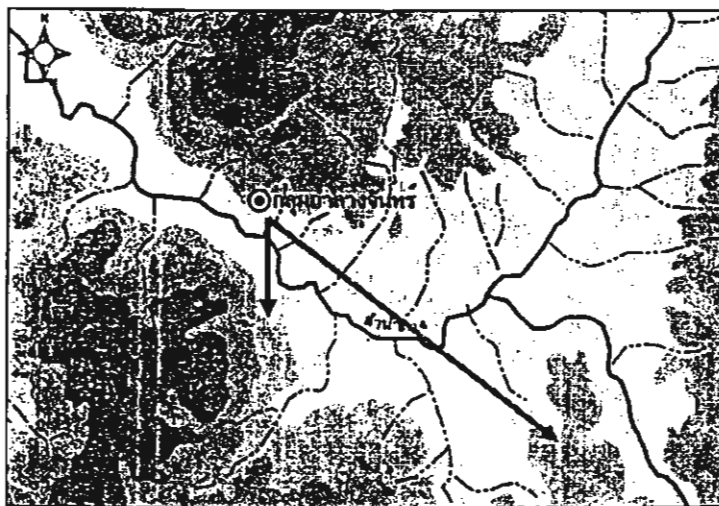

แผนที่ 2 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด

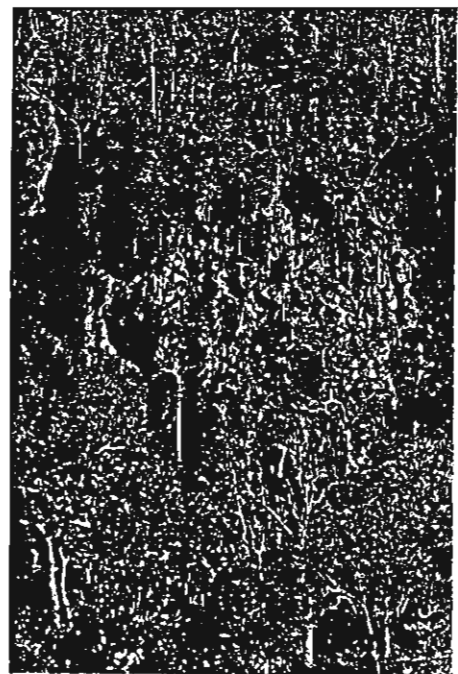

ภาพที่ 7 ภูมิประเทศเมื่อมองออกจากปากถ้ำแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด จะเห็นลำน้ำลำที่ลอดเข้าถ้ำ (ที่มา: โครงการโบราณคดี)

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีกลุ่มถ้ำกลางจันทร์

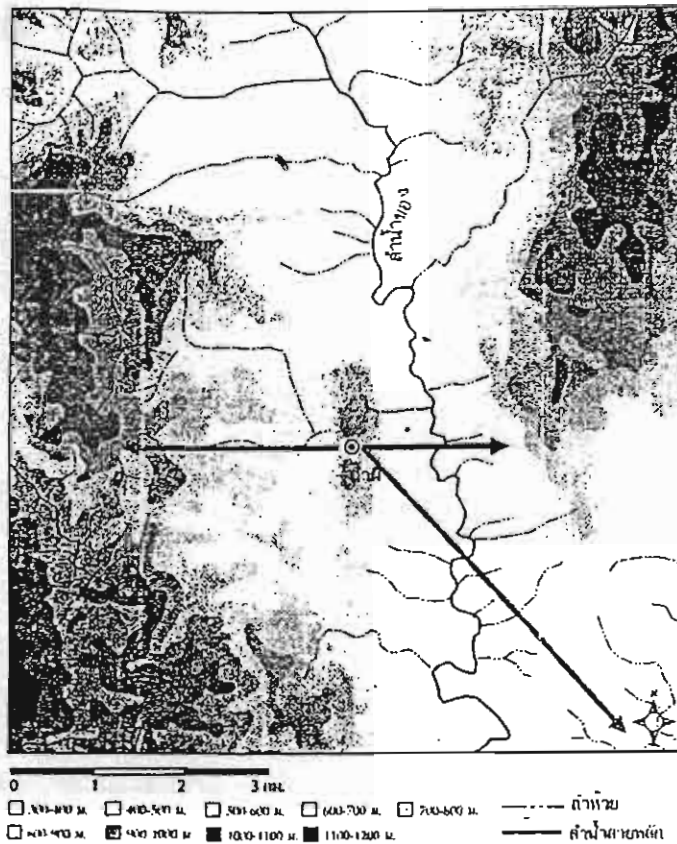

แผนที่ 3 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำกลางจันทร์และทิศทางการมองเห็นภาพ

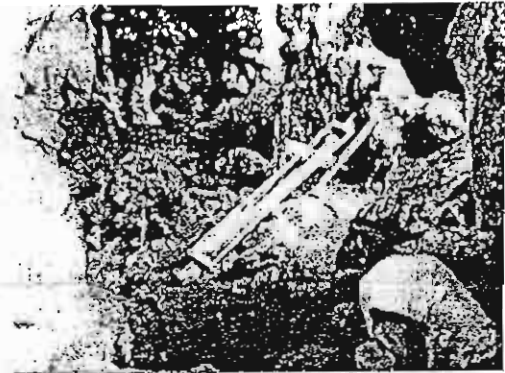
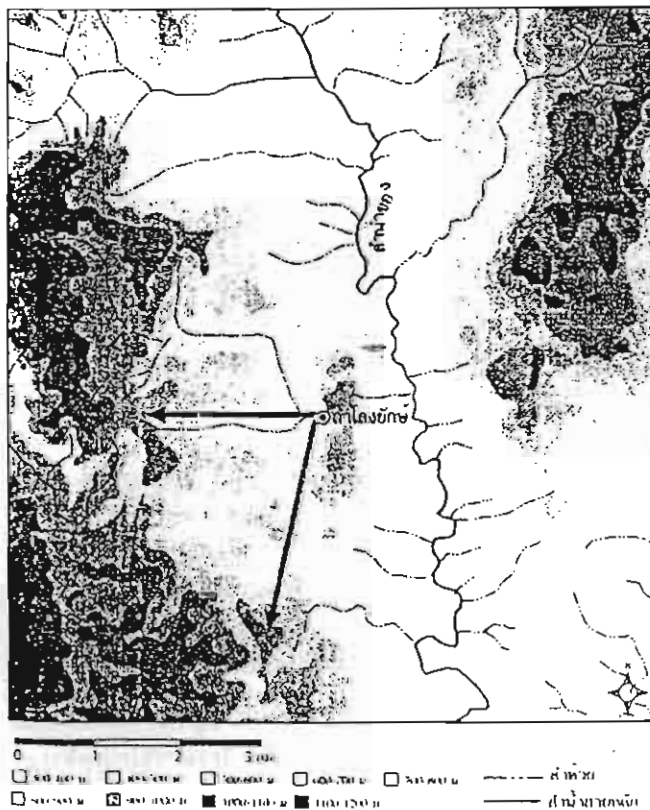
ภาพที่ 8 ถ้ำบนหน้าผาชั้นที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำกลางจันทร์ (ที่มา: พินดา สิทธิสุนทร)

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำผี

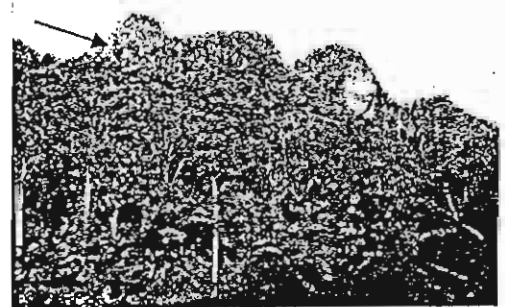

แผนที่ 4 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำผีและทิศทางการมองเห็นทัศนียภาพ

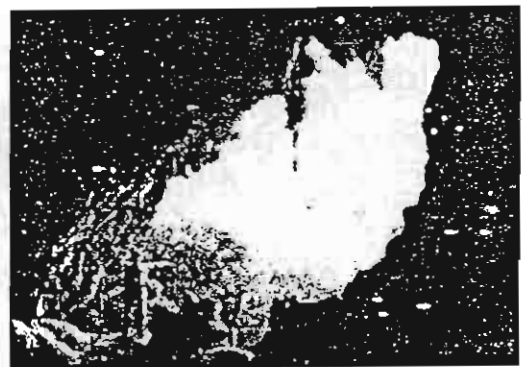
แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำโลงยักษ์

ภาพที่ 9 โลงไม้ในแหล่งโบราณคดีถ้ำผี (ที่มา: โครงการโบราณคดีฯ)

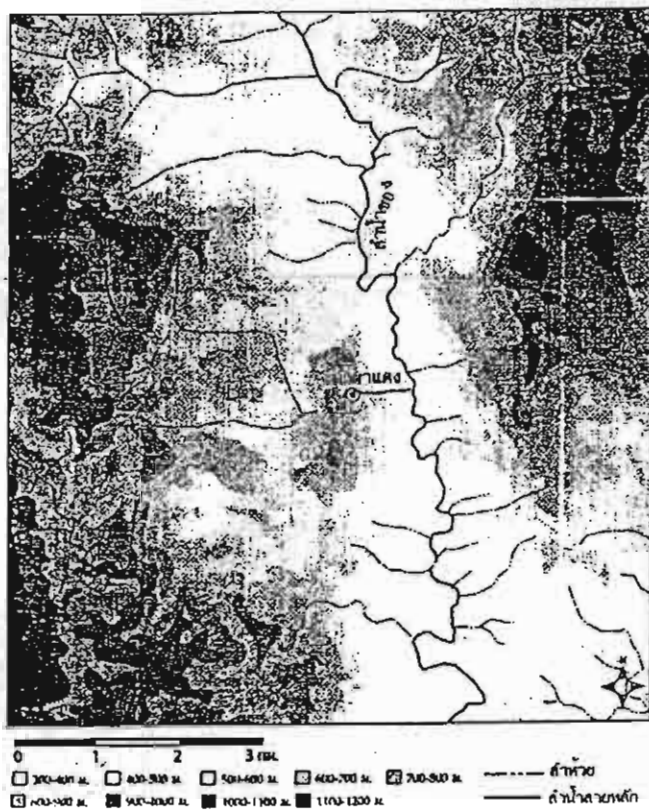
ภาพที่ 10 ภูเขาที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำผี (ที่มา: พินดา สิทธิสุนทร)

ภาพที่ 11 ปากถ้ำโลงยักษ์ที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้กว้างไกล (ที่มา: พินดา สิทธิสุนทร)

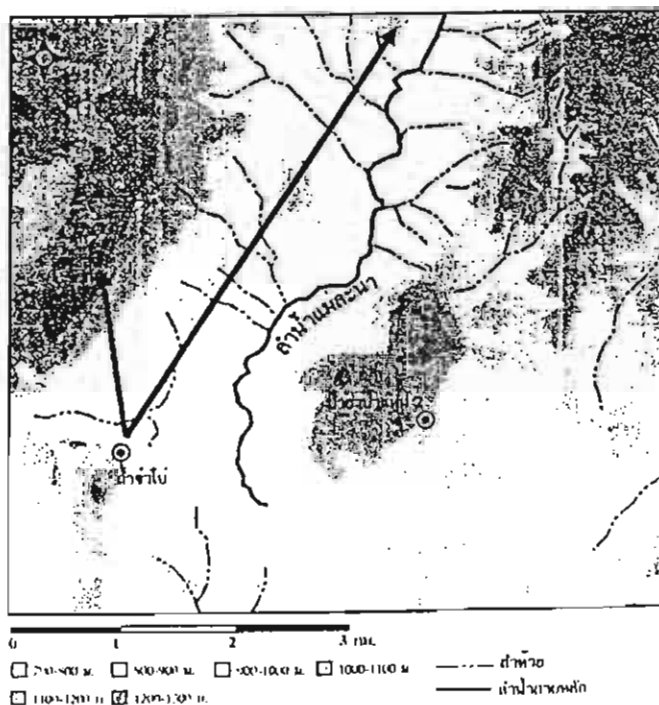
แผนที่ 5 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำโลงยักษ์และทิศทางการมองเห็นทัศนียภาพ

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง

ภาพที่ 12 แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดงตั้งอยู่ในภูเขา
(ที่มา: พินดา สิทธิสุนทร)

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบ

ภาพที่ 13 ถ้ำบน
หน้าผาสูงชันเป็น
ที่ตั้งแหล่งโบราณคดี
ถ้ำบ้านจำโบ

ภาพที่ 14 ทิศนัยภาพแหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบ
เมื่อมองออกจากปากถ้ำ (ที่มา: โครงการโบราณคดีฯ)

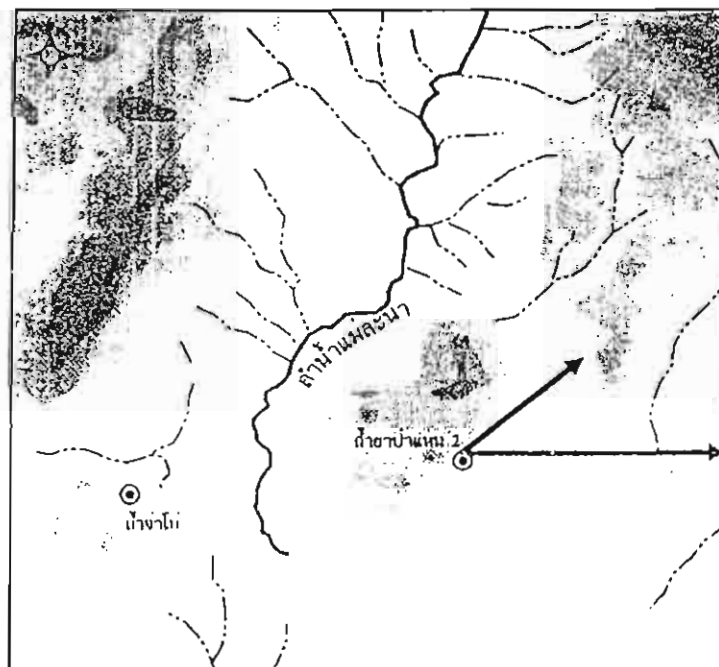
แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านบ่อไคร้

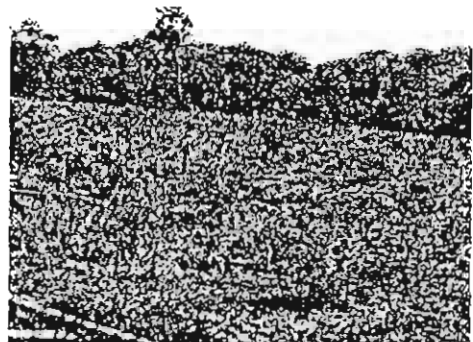
ภาพที่ 15 โครงไม้ในแหล่งโบราณคดีบ้านบ่อไคร้
(ที่มา: พินดา ลิทธิสุนทร)

แผนที่ 8 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบและทิศทางการ
มองเห็นภาพจากปากถ้ำของแหล่งโบราณคดี

แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำยาป่าหนน หมายเลข 2

ภาพที่ 16 ปากถ้ำ
ยาป่าหนน 2

ภาพที่ 17 ที่ราบและทัศนียภาพหน้าถ้ำยาป่าหนน 2

แผนที่ 9 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีถ้ำยาป่าหนน หมายเลข 2 และทิศทางการมอง
ทัศนียภาพ

อย่างไรก็ดีโดยรวมแล้วแม้ว่าแหล่งโบราณคดีเหล่านี้บางแหล่งเมื่อมองในทิศทางเดียวกับปากถ้ำ อาจจะมองไม่ได้ไกล แต่เมื่อมองในมุมบนก็จะสามารถมองเห็นด้านบนที่เป็นท้องฟ้าได้ ดังนั้นเพื่อให้เปิดโล่งเห็นท้องฟ้ามากที่สุด ส่วนใหญ่แล้วแหล่งโบราณคดีจึงไม่ตั้งตรงข้ามกับภูเขาที่มีระยะประชิดกว่า 600 เมตร ซึ่งจะทำให้บดบังมุมมอง สาเหตุที่ถ้ำจะต้องอยู่สูงจากพื้นดิน ตั้งอยู่ในตำแหน่งเกือบยอดเขา และสามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกลนี้เชื่อว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์ จากการตีความของ เทนาซาส (Tenazas 1983) ที่กล่าวว่าสายรุ้งเป็นเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างสวรรค์และนรก โลงไม้จึงเปรียบได้กับเรือที่จะขนส่งผู้ตายไปยังอีกโลกหนึ่ง (Harrisson&Harrisson 1971)

แหล่งน้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของการดำรงชีพ ดังนั้นแหล่งชุมชนกับแหล่งพิธีกรรมก็ไม่น่าที่จะอยู่ห่างไกลกันมากนัก แหล่งน้ำจึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลือกเป็นทำเลที่ตั้งชุมชน เช่นเดียวกับพื้นที่ราบหรือพื้นที่เกษตรกรรมที่พบว่าอยู่ไม่ห่างไกลแหล่ง อนึ่ง ข้อมูลในส่วนนี้จะยึดเอาแหล่งน้ำที่ใกล้ที่สุดของแหล่งโบราณคดี

ตารางที่ 4 แสดงระยะห่างจากลำน้ำของแหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดี	ระยะห่างจากลำน้ำ (ม.)	ชื่อแหล่งน้ำ และทิศทาง
เพิงผาบ้านไร่	300-400	ลำน้ำสาละยง อยู่ทางทิศเหนือ
ถ้ำลอด	20-30	ลำน้ำสาละยง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้
กลุ่มถ้ำกลางจันทร์	200-250	ลำน้ำสาละยง อยู่ทางทิศเหนือ
ถ้ำผี	300-400	ลำน้ำสาละยง อยู่ทางทิศตะวันออก
ถ้ำโถงยักษ์	50	ลำห้วยผาแดง (ทางน้ำเข้า) เกือบเหนือลำน้ำ
ถ้ำผาแดง	10	ลำห้วยผาแดง (ทางน้ำออก) เกือบเหนือลำน้ำ
ถ้ำจำโบ	250	ลำห้วยขนาดเล็ก อยู่ทางทิศเหนือ
ถ้ำบ่อไคร้	500	ลำห้วยขนาดเล็ก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้
ถ้ำยาป่าหนาน 2	1,000	ลำห้วยขนาดเล็ก อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

จากตารางจึงสรุปได้ว่าระยะห่างจากลำน้ำถึงแหล่งโบราณคดีระยะทางที่เหมาะสม คือ ไม่ควรอยู่เกิน 1,000 เมตร โดยมีทั้งลำน้ำขนาดใหญ่ (ในแผนที่ คือ เส้นทึบขนาดใหญ่) และลำห้วยขนาดเล็ก (ในแผนที่ คือ เส้นปะ)

7.1.1 บทวิเคราะห์การเลือกทำเลที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีโลงไม้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องทำเลที่ตั้งของแหล่ง สามารถสรุปภาพรวมเกี่ยวกับลักษณะของการเลือกทำเลที่ตั้ง โดยจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ

1) แหล่งโบราณคดีโลงไม้ทั้งหมดตั้งอยู่ในถ้ำแห่ง เพราะมีความเหมาะสมต่อการเก็บรักษาเนื้อไม้ให้อยู่ได้คงทน แม้ว่าจะมีแหล่งโบราณคดีบางแห่งที่ตั้งอยู่ในถ้ำขนาดใหญ่ที่มีการกระทำของน้ำ แต่ว่าตัวถ้ำซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีก็จะเลือกถ้ำแห่ง

2) ถ้ำหรือเพิงผาจะตั้งอยู่ในตำแหน่งเกือบถึงยอดเขา สามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกล โดยไม่มีภูเขาตั้งประชิดขวางหน้าปากถ้ำในระยะใกล้กว่า 600 เมตรในแนวระนาบ อย่างไรก็ตามแม้ว่าแหล่งโบราณคดีบางแห่งเช่นเพิงผาบ้านไร่จะอยู่ในอยู่ในระยะประชิดก็ตาม แต่จากลักษณะของเพิงผาเองที่เปิดกว้างจึงทำให้สามารถมองเห็นท้องฟ้าด้านบนได้ และเมื่อขึ้นไปยังหลังคาเพิงผาก็จะสามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกลเช่นกัน ส่วนแหล่งโบราณคดีอื่นนั้นเป็นแหล่งที่มีระยะไกลเกินกว่า 600 เมตร จึงทำให้แหล่งโบราณคดีเปิดมุมมองได้ในระยะไกล

ภาพที่ 18 โลงไม้ขนาดใหญ่ถ้ำบ้านจำโบ
(ที่มา: โครงการโบราณคดี)

ข้อสังเกตอีกอย่างเกี่ยวกับตำแหน่งของถ้ำที่เข้าถึงได้ยากและมีมุมมองที่เปิดโล่งอย่างมาก จะพบว่า โลงไม้ที่มีหัวโลงเป็นแบบสัญลักษณ์ เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบ ถ้ำกลางจันทร์ และถ้ำผีจะเป็นโลงที่มีขนาดใหญ่มาก ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือที่แหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบโลงไม้จะมีขนาดยาวกว่า 8 เมตร เป็นต้น จากตรงนี้เองแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนในวัฒนธรรมนี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของสุสานเป็นอย่างมาก ข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในประเทศไทยจีนได้แสดงให้เห็นว่าถ้ายิ่งนำโลงไว้สูงเท่าไรก็จะแสดงถึงความกตัญญูของลูกหลาน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าผู้คนในสังคมนี้มีการร่วมแรงในพิธีกรรมการปลงศพ จึงเท่ากับสะท้อนสถานภาพทางสังคม (social status) และความสัมพันธ์ของผู้ตายขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ว่าน่าจะมีสถานภาพที่สูง เช่น อาจเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน หรือบุคคลสำคัญในสังคม (Tainter 1978; David&Kramer 2001: 378-408) (อย่างไรก็ดี ผู้เขียน

ตระหนักดีถึงจำนวนแหล่งโบราณคดีตัวอย่างที่มีเพียง 9 แหล่ง แต่แหล่งโบราณคดีเหล่านี้เป็นแหล่งที่เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดในการเลือกถ้ำสุสานได้ดีที่สุด)

3) อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ด้วย สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะเดิมพื้นที่เหล่านี้คือป่าเบญจพรรณ ซึ่งมีความเหมาะสมแก่การเพาะปลูก (ประคอง อินทรจันทร์ เอกสารอัดสำเนา) ดังนั้นพื้นที่เกษตรกรรมก็คือพื้นที่ที่เคยมีป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักขึ้นอยู่นั่นเอง ระยะทางของแหล่งน้ำไม่ควรที่จะอยู่ไกลจากแหล่งเกิน 1,000 เมตร ซึ่งเป็นค่ามากที่สุด แต่ค่าโดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ห่างประมาณ 400-500 เมตร ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมจะอยู่ไม่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ยกเว้นพื้นที่เกษตรกรรมบางแห่งที่อาศัยการเพาะปลูกตามฤดูกาล เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำยาปาแหน 2 ซึ่งอยู่ห่างจากแหล่งน้ำมาก

ดังนั้นในเบื้องต้นขณะนี้แหล่งโบราณคดีโลงไม้มักจะพบในพื้นที่ภูเขาที่ค่อนข้างสูงกว่าภูเขาลูกอื่นโดยรอบ และตำแหน่งของถ้ำมักอยู่เกือบยอดเขาที่มีเส้นชั้นความสูงค่อนข้างชัน ซึ่งเส้นชั้นความสูงที่ชันนี้มักจะเป็นหน้าผาหรือหลุมยุบที่ถล่มลงมา ซึ่งจะทำให้เกิดถ้ำขึ้น และองค์ประกอบสำคัญที่รายรอบแหล่งโบราณคดีจะต้องประกอบด้วยถ้ำที่เปิดโล่งไม่อยู่ใกล้ภูเขาลูกอื่นในระยะประชิด (เกณฑ์ในขณะนี้ คือ 600 เมตร แต่ก็อาจมีน้อยกว่านี้ก็ได้) อยู่ใกล้แหล่งน้ำโดยเฉลี่ยประมาณ 400-500 เมตร มีพื้นที่ราบพอสมควรสามารถประกอบเกษตรกรรมได้

7.2 ผลการศึกษาทางด้านวงปีไม้

สำหรับลักษณะป่าไม้รอบแหล่งโบราณคดี และชนิดไม้ที่เลือกนำมาทำเป็นโลงไม้ในแหล่งโบราณคดี พบว่า พื้นที่รอบแหล่งโบราณคดีทุกแห่งจะเป็นป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นไม้เด่นของป่า ส่วนไม้ชนิดอื่นมีไม้แดง และไม้มะเกลือ เป็นต้น แต่ในบางพื้นที่อาจมีสภาพเป็นป่าเต็งรังขึ้นผสมกับป่าเบญจพรรณ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ บริเวณหลังคาเพิงผา และแหล่งโบราณคดียาป่าแหน 2 ที่บางพื้นที่มีสภาพเป็นป่าเต็งรัง ดังนั้นผลจากการศึกษาวงปีไม้ (ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป) พบว่าไม้ที่นำมาทำเป็นโลงไม้ และเสาไม้ แทบทั้งหมดทำมาจากไม้สัก มีเพียงแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ที่พบว่ามีโลงที่ทำจากไม้หว่า ซึ่งเป็นไม้ที่เติบโตในป่าเบญจพรรณและยังคงพบในป่าแถบนั้นอยู่บ้าง และมีเสาไม้ที่คาดว่าทำจากไม้จำพวกเต็งรังที่ยังคงสามารถพบได้ในพื้นที่หลังคาเพิงผาของแหล่งโบราณคดี อย่างไรก็ตาม ไม้ทั้งสองชนิดเป็นชนิดไม้ที่พบเป็นส่วนน้อยมาก

5.1.1 แหล่งโบราณคดีโลงไม้ในเขตลุ่มน้ำลาง

5.1.1.1 แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

สภาพโลงไม้และเสาไม้ค่อนข้างผุพัง รูปแบบหัวโลงเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) มีจำนวนทั้งหมด 43 ชิ้น จำนวนเสามี 95 ชิ้น พบว่า ชนิดไม้ที่นำมาทำเป็นโลงทำมาจากไม้สัก (*Tectona grandis* Linn f.) แทบทั้งหมด แต่ก็ยังมีชนิดอื่นด้วย คือ ไม้หว่า (*Syzygium cumini* Skeels) ซึ่งไม่สามารถนำมาศึกษาวงปีไม้ได้ นอกจากนี้ยังมีเสาไม้ที่คาดว่าน่าจะทำมาจากไม้จำพวกเต็งรัง ซึ่งสามารถพบได้บนหลังคาเพิงผา ขนาดความยาวของโลงไม้ที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขนาด คือ ขนาดกลาง และขนาดใหญ่⁴ โลงขนาดใหญ่มีความยาวที่สุดวัดได้ 11.88 เมตร (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2544, 2546; เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2541) โลงทั้งหมดมีรูปแบบการวางโลงบนเสา-คาน แต่โดยมากแล้วจะกระจายอยู่ตามพื้นดิน

⁴ การจัดแบ่งรูปแบบของหัวโลงและขนาดความยาวของโลงผู้เขียนได้ใช้เกณฑ์การจัดแบ่งของ จักรินทร์ นิยมคำ (2542) จัดแบ่งขนาดของโลงออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก มีความยาวน้อยกว่า 2 เมตร โลงขนาดกลางมีความยาวระหว่าง 2-5 เมตร และขนาดใหญ่มีขนาดความยาว 5 เมตรขึ้นไป ส่วนหัวโลงจัดแบ่งได้ทั้งหมด 12 รูปแบบหลัก 39 รูปแบบย่อย

ผลการศึกษาวงปีไม้ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่แม้ว่าจะมีโลงไม้และเสาไม้เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ก็พบว่าไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ของวงปีไม้เข้ากันได้ทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในพื้นที่แห่งนี้มีการเข้ามาใช้พื้นที่ต่างช่วงเวลากัน หรืออาจมีการใช้ไม้จากสังคมมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตามโลงไม้และเสาไม้บางกลุ่มที่พบว่าวงปีไม้มีความเหมือนกัน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ ไม้ที่นำมาทำเป็นโลงไม้และเสาไม้มีแนวโน้มว่าจะนำมาจากพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยจึงทำให้วงปีแคบสม่ำเสมอ และในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยเป็นป่าที่มีความหนาแน่นของพืชพรรณ เพราะจะพบว่าวงปีในช่วง 20-30 ปีแรก จะมีขนาดกว้าง หลังจากนั้นวงปีจะมีขนาดแคบลงและสม่ำเสมอ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะไม้สักเป็นไม้ที่ต้องการแสงสว่างมากจึงต้องเร่งการเจริญเติบโตในช่วงแรก เพื่อให้ลำต้นสูงขึ้นเพื่อรับแสงนั่นเอง

โลงไม้และเสาไม้พบว่า คนในวัฒนธรรมนี้ตัดมาจากไม้ที่เติบโตในผืนป่าเดียวกัน โลงไม้ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเพิงผาพบว่า เสาโลงตัดมาจากไม้ที่มีอายุประมาณ 121 ปี ส่วนโลงไม้ตัดมาจากไม้ที่

ภาพที่ 19 โลงไม้สองฝาที่ทำจากไม้ต้นเดียวกัน แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

มีอายุ 230 ปี อย่างไรก็ตาม โลงไม้ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้พบว่า ทำมาจากไม้ที่มีอายุตั้งแต่ 97-262 ปี โดยอายุของไม้ไม่มีความสัมพันธ์กับขนาดของโลง ส่วนเสาทำมาจากไม้ที่มีอายุตั้งแต่ 39-193 ปี ซึ่งเสาขนาดเล็กก็จะเป็นไม้ที่มีอายุน้อย ส่วนเสาขนาดใหญ่ก็จะเป็นไม้ที่มีอายุมาก

มีโลงไม้ที่พบบริเวณกลางเพิงผาเป็นโลงไม้ที่ตั้งอยู่บนเสา-คาน เป็นโลงขนาดกลาง มีสองฝาประกบกันอยู่ ผลจากการศึกษาพบว่า ค่าทางสถิติแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ฝาโลงไม้ทั้งสองฟามีแนวโน้มอย่างสูงว่าทำมาจากไม้ที่ตัดมาจากต้นเดียวกัน(ภาพ) เช่นเดียวกับโลงไม้อีก

สองฝาที่วางอยู่กับพื้นที่ที่วางอยู่ใกล้กับโลงไม้ที่กล่าวมาข้างต้นก็พบว่า มีแนวโน้มอย่างสูงว่าทำมาจากไม้ต้นเดียวกัน (ภาพ) (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2546)

5.1.1.2 แหล่งโบราณคดีถ้ำลอด

โลงไม้ที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ทำจากไม้สักทั้งหมด พื้นผิวภายนอกของโลงมีร่องรอยของการใช้เครื่องมือถากไม้ จำนวนโลงไม้ที่พบมีประมาณ 20 โลง เป็นโลงขนาดกลาง รูปแบบหัวโลงทำเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) โลงไม้และเสาไม้ที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีสภาพทรุดโทรม สันนิษฐานว่าตั้งอยู่บนเสา-คาน

ผลการศึกษาวงปีไม้จากแหล่งโบราณคดีถ้ำลอด พบว่า โลงไม้ในถ้ำแห่งนี้เกือบทั้งหมดวงปีมีลักษณะที่เหมือนกัน โดยเป็นโลงไม้ที่มาจากหัวโลงที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงแสดงว่า ไม้ที่นำมาทำโลง

ทั้งหมดเป็นไม้มาจากสังคมหมู่ไม้เดียวกัน โดยทั่วไปวงปีไม้มีขนาดความกว้างวงปีค่อนข้างกว้างถึงอายุประมาณ 20 ปี ต่อจากนั้นวงปีจะมีขนาดที่แคบสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นผลจากการที่ไม้ในป่าขึ้นเบียดเสียดกัน ไม้ไม่ทำมาจากไม้ที่มีอายุเมื่อตัด ตั้งแต่ 57-195 ปี (นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2546)

5.1.1.3 แหล่งโบราณคดีกลุ่มถ้ำแม่กลางจันทร์

ไม้ไม่มีหัวโลงรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) มีทั้งโลงขนาดเล็กและใหญ่ โลงขนาดเล็กนี้ขอบฝาโลงมีการทำคิ้วไม้เพื่อให้ฝาโลงประกบกันได้สนิท ส่วนเสาไม้มีประมาณ 10 เสา รูปแบบการวางโลงขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนเสา-คาน ส่วนโลงขนาดเล็กวางพาดอยู่บนหลืบหิน

ภาพที่ 20 โลงไม้แหล่งโบราณคดีถ้ำแม่กลางจันทร์

ผลการศึกษาวงปีไม้มีเฉพาะถ้ำกลางจันทร์ หมายเลข 1 และ 3 พบว่า ไม้ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ในเบื้องต้นสรุปว่า ไม้สักที่ทำเป็นโลงไม้และเสาไม้มีแนวโน้มว่าน่าจะนำมาจากสังคมหมู่ไม้เดียวกัน เสาโลงทำมาจากไม้ที่มีอายุเมื่อตัดตั้งแต่ 34-101 ปี ส่วนโลงไม้จะทำมาจากไม้ที่มีอายุมากกว่าซึ่งจะเป็นต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่กว่าไม้ที่ทำเป็นเสาโลง โลงขนาดใหญ่พบว่าทำมาจากไม้ที่มีอายุมากที่สุด 216 ปี ในขณะที่โลงขนาดเล็กทำมาจากไม้ที่มีอายุเมื่อตัด 40 ปี (นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2546)

5.1.2 แหล่งโบราณคดีโลงไม้ในเขตลุ่มน้ำของ

แหล่งโบราณคดีถ้ำผี

โลงไม้และเสาไม้ที่พบทำมาจากไม้สัก มีร่องรอยการตากไม้ด้วยเครื่องมือโลหะ โลงไม้มีประมาณ 10 ชิ้น หรือ 6 โลงเป็นโลงขนาดกลาง รูปแบบหัวโลงเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) เสาไม้พบพบกระจายอยู่ทั่วไป รูปแบบการวางโลงมีทั้งวางโลงบนเสา-คานพบมากที่สุด ส่วนรูปแบบการวางโลงแบบอื่นมีการวางไว้บนพื้นถ้ำ และวางไว้บนคานพาดตามหลืบหิน ซึ่งพบน้อย

สำหรับถ้ำผียังไม่มีผลการศึกษาทางด้านวงปีไม้

5.1.2.2 แหล่งโบราณคดีถ้ำโลงยักษ์

โลงไม้และเสาไม้ที่พบมีร่องรอยการตากไม้ด้วยเครื่องมือโลหะชัดเจน โลงไม้มี 7 ชิ้น หรือ 3 โลงเป็นโลงขนาดใหญ่ยาว 5.80 เมตร รูปแบบหัวโลงเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) เสา

ไม้พบพบกระจายอยู่ทั่วไปมีจำนวน 11 ต้น มีต้นหนึ่งที่กะสลักหัวเสาเป็นรูปร่างคล้ายสัตว์ รูปแบบการวางโลงตั้งบนเสา-คาน

ผลการศึกษาวงปีไม้ แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ยังคงอยู่ระหว่างการศึกษาค้นคว้าแต่เบื้องต้นพบว่า ไม้ทำมาจากไม้ที่มีอายุเมื่อตัดระหว่าง 95-282 ปี ซึ่งไม้ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีขนาดใหญ่ใกล้เคียงกัน แสดงว่าไม้สักอาจเติบโตในพื้นที่ต่างกัน เช่น ดินมีความอุดมสมบูรณ์ไม่เท่ากัน หรืออาจเป็นไม้ที่ต่างสภาพแวดล้อมหรือช่วงเวลาขึ้นก็เป็นไปได้ ส่วนเสาทำมาจากไม้ที่มีอายุเมื่อตัดระหว่าง 24-133 ปี (นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ 2546)

5.1.2.3 แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง

โลงไม้มีจำนวน 2 โลง หรือ 4 ฝา เป็นโลงขนาดกลาง ยาวประมาณ 2.50 เมตร หัวโลงมีรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) เสาโลงมีจำนวน 4 ต้น รูปแบบการวางโลงตั้งบนเสา-คาน

ผลการศึกษาวงปีไม้ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ให้ข้อมูลสำคัญหลายเรื่องด้วยกัน จากลักษณะภายนอกของโลงไม้เมื่อสังเกตจากด้านตัดขวาง (cross-section) จะพบว่า โลงไม้ด้านล่าง (ฝาโลงด้าน

ซ้ายมือ) มีแนวรอยแตกอย่างชัดเจน ลักษณะเช่นนี้เป็นผลมาจากการที่ไม้ที่ตัดมามีการคายน้ำอย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นว่าไม่มีการเตรียมไม้มาก่อน ส่วนโลงไม้อีกฝาหนึ่งที่วางอยู่ใกล้กัน (ฝาโลงขวามือ) ไม่ปรากฏรอยแตกของไม้ตามด้านตัดขวาง ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่า น่าจะมีการเตรียมไม้มาก่อน วิธีการในปัจจุบันที่ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงทำกันอยู่ คือ การ "กานไม้" ด้วยการควั่นรอบโคนต้นไม้เพื่อให้ไม้คายน้ำออกมาอย่างช้าๆ ทำให้เนื้อไม้ไม่แตก ผลจากการเปรียบเทียบความเหมือนของวงปีไม้พบว่า โลงไม้สองฝานี้ไม่มีความคล้ายคลึงกัน แสดงให้เห็นว่าน่าจะเป็นต้นไม้คนละซีกกัน หรือคนละต้นกัน ในขณะที่โลงด้านล่างนี้พบว่ามียางปีไม้เหมือนกับโลงไม้อีกสองฝาที่อยู่ด้านในถ้ำ ส่วนโลงไม้สองฝาด้านในวงปีไม้มีความเหมือนกันอย่างมาก แสดงว่าทำมาจากไม้ต้นเดียวกัน (นาฏสุดา ภูมิจำนงค์ 2546)

ภาพที่ 21 โลงไม้แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง
(ที่มา: พินดา สิทธิสุนทร)

5.1.3 แหล่งโบราณคดีโลงไม้ในเขตลุ่มน้ำแม่ละนา

แหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโป

โลงไม้มีจำนวนประมาณ 11 โลง รูปแบบหัวโลงเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) ขนาดโลงมีทั้งโลงขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เสาโลงไม้มีประมาณ 40 ต้น รูปแบบการวางโลงไม้ที่พบมากที่สุดคือ การวางโลงบนเสา-คาน ส่วนการวางโลงบนคานพบน้อย หนึ่ง สำหรับถ้ำจำโป อยู่ระหว่างการศึกษาทางด้านวงปีไม้ (เชิดศักดิ์ ตริยาภิวัฒน์ 2546)

5.1.3.2 แหล่งโบราณคดีถ้ำบ่อไคร้

โลงไม้ที่พบในแหล่งโบราณคดีมีจำนวนกว่า 49 ชิ้น มีประมาณ 30 โลง ล้วนทำจากไม้สัก ขนาดโลงมีทั้งขนาดเล็ก ที่มีความยาวไม่ถึง 1 เมตร โลงขนาดกลาง และโลงขนาดใหญ่ รูปแบบหัวโลงมีความหลากหลายสามารถแบ่งเป็นหัวโลงรูปหัวสัตว์ และรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) รูปแบบการวางโลงมีทั้งการวางโลงบนเสา-คาน การวางบนพื้น การวางบนพาดบนคานไม้ที่ขัดไว้กับหลืบหิน สภาพโลงมักจะดีกว่าโลงที่มีหัวโลงรูปแบบอื่น ร่องรอยการถากไม้ด้วยเครื่องมือโลหะบางโลงมีความชัดเจนมาก เหมือนของใหม่

ผลการศึกษาวงปีไม้ โลงไม้ที่แหล่งโบราณคดีเกือบทั้งหมดได้มีการเก็บตัวอย่างไม้ ผลจากการเปรียบเทียบเพื่อหาความเหมือนของวงปีไม้พบว่า โลงไม้ทั้งหมดมีโลงไม้เพียง 5 กลุ่มเท่านั้นที่เป็นไม้ที่เติบโตในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้อาจมีการเข้ามาใช้ต่างช่วงเวลากัน หรือเป็นไม้ที่อาจจะนำมาจากคนละพื้นที่ (ไม่ได้มาจากสังคมหมู่บ้านเดียวกัน) โลงไม้ทำมาจากไม้ที่มีอายุระหว่าง 51-204 ปี ส่วนเสาโลงทำมาจากไม้ที่มีอายุ 35-68 ปี (นางสุตา ภูมิจำนงค์ 2546; สีนินาฏ วรณศรี 2546)

5.1.3.4 แหล่งโบราณคดียาป่าแหน หมายเลข 2

โลงไม้ที่พบมีทั้งหมด จำนวน 6 ฝา หรือประมาณ 3 โลง หัวโลงเป็นรูปทรงเรขาคณิต (คล้ายแท่งไม้ยื่นออกมา) เสาไม้พบกระจายอยู่ทั่วไป รูปแบบการวางโลงมีแบบเสา-คาน และแบบวางโลงบนคานพาดบนหลืบหิน โลงไม้ในแหล่งมีสภาพทรุดโทรมมากจึงไม่สามารถสังเกตร่องรอยการถากไม้ด้วยเครื่องมือโลหะได้ชัดเจน พบเครื่องมือเหล็กรูปร่างคล้ายสิ่ว

ยังไม่มีผลการศึกษาทางด้านวงปีไม้

5.2.2 บทวิเคราะห์ลักษณะโงไม้ และผลการศึกษาวงปีไม้ในเรื่องเทคนิคการทำโงไม้

1) ลักษณะของโงไม้ในอำเภอปางมะผ้า สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

1.1) รูปแบบการวางโงไม้ ส่วนใหญ่วางโงบนเสา-คาน รองลงมาเป็นวางโงพาดบนคานไม้วางไ้ตามหลักถ้ำ และการวางไ้บนพื้น ซึ่งการวางโงแบบนี้หลังนี้ น่าจะเกิดจากการพังลงมามากกว่า เพราะแทบทุกแหล่งที่พบโงไม้วางอยู่บนพื้นจะพบเสาวางนอนกับพื้นอยู่ด้วย

สาเหตุที่ต้องมีการวางโงไม้ไ้บนเสาคานนอกเหนือจากจะเป็นแบบแผนการกระทำของพิธีกรรมการปลงศพด้วยโงไม้แล้ว ได้มีการตีความว่า น่าจะเกี่ยวข้องกับเป็นการให้เกียรติกับผู้ตาย (จักรินรัฐ นิยมคำ 2542) ในประเด็นนี้ได้สอดคล้องกับข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในรัฐซาบาห์ ที่ผู้ตายที่มีสถานภาพสูงโงไม้จะตั้งอยู่บนเสาที่สูง ส่วนผู้ตายที่มีสถานภาพต่ำโงจะวางบนเสาที่เตี้ยกว่า หรืออาจวางบนพื้นดิน (Harrisson&Harrisson 1971) แต่ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า การวางโงบนเสา-คานนี้ก็เพื่อป้องกันการรบกวนจากสัตว์ที่อาจมาแทะกินศพก็เป็นได้ เพราะการปลงศพในโงไม้แห่งอื่นๆที่มีข้อมูลชาติพันธุ์จะสังเกตได้ว่าเป็นการปลงศพครั้งที่ 1 คือ เอาศพของผู้ตายใส่ในโงทันที แต่สำหรับโงไม้ในอำเภอปางมะผ้าขณะนี้ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่แน่ชัดได้ว่าเป็นการปลงศพครั้งที่ 1 หรือ 2 แต่มีแนวโน้มว่าอาจเป็นการฝังศพครั้งที่ 2 ก็เป็นไปได้ (นันทมน ภูริพัฒน์พงศ์ 2542)

1.2) รูปแบบหัวโง สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มหัวโงรูปสัตว์ และกลุ่มหัวโงรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งน่าจะเป็นตัวแทนของสัญลักษณ์บางอย่าง จุดที่น่าสังเกตอีกอย่างคือ หัวโงไม้รูปแบบหลังนี้มักพบเฉพาะโงไม้ขนาดกลางที่ยาวมากๆ และขนาดใหญ่ โดยจะต้องตั้งบนเสา-คาน และอยู่ในจุดที่ดีของถ้ำ เช่น บริเวณกลางถ้ำ เป็นต้น

2) เทคนิคการทำโงไม้

2.1) นิยมเลือกไม้สักมาทำเป็นโงและเสาไม้ แหล่งโบราณคดีโงไม้ทั้งหมดตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีป่าเบญจพรรณ แต่ในบางพื้นที่อาจเป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง อย่างไรก็ตามป่าทั้งสองแบบจะมี “ไม้สัก” เป็นไม้เด่นของป่า ซึ่งส่วนใหญ่แล้วในปัจจุบันยากมากที่จะพบไม้สักขนาดใหญ่ในป่า สาเหตุที่เลือกไม้สักก็เพราะเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติคงทน แผลงไม่ก่ดกิน (นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2539)

ดังนั้น การเลือกเฉพาะไม้สักมาทำเป็นโงแทบทั้งหมด นอกจากแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า คนในวัฒนธรรมนี้ใช้ประโยชน์จากป่าเบญจพรรณ ซึ่งไม้สักถือเป็นไม้เด่นของป่าประเภทนี้แล้ว คนในวัฒนธรรมโงไม้มีการถ่ายทอดและส่งผ่านความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของไม้เป็นอย่างดี

ผลการศึกษาวงปีไม้จึงมีความสอดคล้อง เพราะจะพบว่าโงไม้และเสาไม้มีแนวโน้มว่าตัดมาจากไม้ที่เติบโตในสังคมหมู่ไม้เดียวกัน สภาพป่าที่ไม้สักเติบโตมีความหลากหลาย โดยพบ

ทั้งไม้ที่มาจากป่าที่มีความหนาแน่นของพืชพรรณสูง และป่าที่ไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบได้ทั่วไปในพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีบางแห่ง ที่ชัดเจนคือ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่

สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกไม้มาใช้ประโยชน์นั้นแน่นอนว่าเป็นการเลือกที่ขนาดของไม้มากกว่าจะเลือกที่อายุของไม้ ผลของการศึกษาวงปีไม้พบว่า เสาไม้ เป็นไม้ที่มีอายุประมาณ 24-193 ปี ส่วนโลงไม้จะเป็นไม้ที่มีอายุมากกว่า โดยมีอายุประมาณ 51-282 ปี

2.2) มีการเตรียมสภาพไม้ก่อนนำไปทำโลงด้วยเทคนิคการการไม้ ขั้นตอนการเตรียมสภาพไม้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้โลงไม้มีสภาพคงทน ที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดงไม้ที่ถูกตัดนำมาทำโลงมีแนวโน้มอย่างสูงว่า มีทั้งไม้ที่ตัดมาจากไม้ที่มีการเตรียมไว้ก่อนด้วยการ “กานไม้” เพื่อให้ไม่เกิดการคลายน้ำอย่างช้า ซึ่งจะทำให้เนื้อไม้ไม่เกิดการแตกตามแนวรัศมีของลำต้น เมื่อมองจากภาคตัดขวาง ในขณะที่ฝาโลงอีกฟามีรอยแตกของไม้ตามแนวรัศมีอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าไม้ต้นนี้ไม่มีการ “กานไม้” มาก่อนที่จะนำมาใช้งาน อีกทั้งโลงไม้ทั้งสองผานี้ยังไม่สามารถหาความเหมือน ของ วงปีได้

หลักฐานทั้งสองส่วนจึงมีนัยยะที่แสดงให้เห็นว่า ในขั้นตอนการแกะสลักโลงไม้หรือฝาโลง อาจมีการสูญเสียไม้ในขั้นตอนการทำโลง จึงต้องนำไม้ที่อาจมีการตัดทิ้งหลังมาใช้ ดังนั้นอาจมีการ ribad ไม้มากก็เป็นได้ แหล่งโบราณคดีบางแห่งที่ผู้เขียนไปมักพบว่าไม้สักในพื้นที่ป่าเหล่านี้บางต้นได้ถูกกานไม้ไว้ ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ของคนที่อาศัยอยู่ในป่า

2.3) การแกะสลักและเครื่องมือการทำ ตามพื้นผิวของโลงไม้และเสาไม้ในแหล่งโบราณคดีทุกแห่งพบว่ามีร่องรอยการถากไม้ด้วยเครื่องมือที่มีแข็ง เป็นต้นว่าพวกเครื่องมือโลหะ ซึ่งสำรวจพบในแหล่งโบราณคดีโลงไม้หลายแห่ง โดยเป็นเครื่องมือพวกส่วขนาดเล็ก-ใหญ่ และ ขวานด้ามสั้น เครื่องมือแบบนี้มีความคล้ายคลึงกับเครื่องมือในงานแกะสลักงานไม้ที่ยังคงพบในปัจจุบัน⁵ ร่องรอยการถากไม้ด้วยเครื่องมือโลหะที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่นี้เป็นเพราะโลงไม้เก็บอยู่ในถ้ำแห้ง ซึ่งมีอุณหภูมิค่อนข้างคงที่ ดังเช่นที่แหล่งโบราณคดีบ้านบ่อไคร้ที่ไม่โลงและเสายังมีสภาพที่ใหม่มาก

2.4) เทคนิคการผ่าโลงไม้ได้แสดงให้เห็นถึงความชำนาญในเชิงช่างอย่างสูง คือ การผ่าไม้ทั้งต้นแบ่งออกเป็น 2 ซีก เพื่อนำมาทำเป็นโลงไม้ในแต่ละฝา ในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่พบว่าไม้โลงไม้อยู่ 2 โลง (หรือ 4 ฝา) ที่โลงแต่ละโลงทำจากไม้คนละต้น ซึ่งโลงทั้งสองยังมีหัวโลงที่แตกต่างกัน

⁵ ผลการวิเคราะห์ทางด้านโลหะวิทยาของเครื่องมือเหล็กที่พบในถ้ำยาปาแนน หมายเลข 1 และ 2 พบว่าเครื่องมือเหล็กที่มีรูปร่างคล้ายส่ว เป็นเหล็กที่เกิดจากการถลุงแร่โดยวิธีทางตรง คือ เมื่อได้ก้อนแร่เหล็กที่ถลุงแล้ว นำเหล็กนั้นมาตีขึ้นรูปด้วยความร้อน (สคมี สุทรงศา และคณะ 2546: 163-192)

ในหลักการของการศึกษาทางด้านวงปีไม้ถ้าหากวงปีไม้ไม่มีความเหมือนกันประเด็นหนึ่งก็คือว่า ไม้ต้นนั้นมีอายุห่างกัน ดังนั้น อาจจะอนุมานได้อย่างหนึ่งว่า ไม้ทั้งสองโรงจึงน่าจะมีอายุอยู่คนละช่วงเวลากัน ประกอบกับที่แหล่งโบราณคดีถ้าผาแดงก็ได้พบโรงไม้ที่โรงทั้งสองผาทำจากไม้ต้นเดียวกันเช่นกัน แต่ก็ไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ของวงปีกับแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ได้ แม้ว่าจะไม่ทราบอายุของโรงไม้ทั้งสองแห่งที่แน่นอนก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตามแล้วก็จะสันนิษฐานได้ว่า เทคนิคการผ่าไม้ทั้งต้นแบบนี้เป็นเทคนิคที่คนในวัฒนธรรมนี้มีการถ่ายทอดกันจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งก็เป็นไปได้

8. ภูมิปัญญาที่ปรากฏในพิธีกรรมการปลงศพในวัฒนธรรมโรงไม้

การสรุปผลและแปลความภูมิปัญญาของวัฒนธรรมโรงไม้จากข้อมูลทั้งหมดนี้ได้อาศัยกรอบแนวคิดต่างๆตามที่กล่าวมาแล้ว แหล่งโบราณคดีโรงไม้ในอำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นข้อมูลที่น่ามาเป็นแกนหลักของการเปรียบเทียบกับลักษณะร่วมของแบบแผนการกระทำที่พบในประเทศจีนตอนใต้กับประเทศมาเลเซีย เพราะมีความสมบูรณ์ของข้อมูลมากกว่า และมีการศึกษาอย่างรอบด้าน แม้ว่าข้อมูลของแหล่งโบราณคดีทั้งสองแห่งหลังจะมีความสมบูรณ์ของข้อมูลน้อยกว่าก็ตาม แต่ในพื้นที่ทั้งสองยังคงเป็นแหล่งที่มีข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ของกลุ่มคนในวัฒนธรรมโรงไม้อยู่ ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ได้ช่วยเติมชีวิตให้กับหลักฐานทางโบราณคดี องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

8.1 แบบแผนการเลือกทำเลที่ตั้งสุสาน แนวคิด เหตุผล และความเหมาะสม

แหล่งโบราณคดีโรงไม้ทั้งสามพื้นที่พบว่ามีแบบแผนของการเลือกทำเลสุสานที่ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

8.1.1 ลักษณะทางธรณีสัณฐานของทำเลสุสาน

คนในวัฒนธรรมโรงไม้จะเลือกนำโลงไปไว้เฉพาะถ้ำหรือเพิงผาที่ไม่มีการกระทำของน้ำแล้ว หรือที่เรียกว่า ถ้ำแห้ง ถ้ำแห้งที่พบมีอยู่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) ถ้ำเดี่ยวที่ไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการกระทำของน้ำแล้ว เป็นถ้ำส่วนใหญ่ที่คนในวัฒนธรรมนี้นิยมเลือก

2) ถ้ำแห้งขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ภายในถ้ำขนาดใหญ่ที่ยังคงมีการกระทำของน้ำอยู่ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง และถ้ำลอด ถ้ำประเภทนี้แม้ว่าจะไม่สามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกลก็ตาม แต่มีความโดดเด่นที่ตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำอย่างมาก (ห่างไม่เกิน 30 เมตร) และสามารถมองเห็นลำน้ำได้อย่างชัดเจนเมื่อมองออกมาจากปากถ้ำ จึงถือเป็นภูมิทัศน์อีกลักษณะที่คนในวัฒนธรรมนี้เลือกเป็นทำเลสุสาน

3) ถ้ำแห้งที่เกิดจากการกระทำโดยคน พบในมณฑลกลวงสี ประเทศจีน การเจาะถ้ำนี้อาจเกี่ยวข้องกับความเชื่อ แต่จะเป็นได้หรือไม่ว่าเป็นเพราะถ้ำที่เกิดตามธรรมชาติไม่เหลือพื้นที่สำหรับบรรจุโลงไม้แล้วจึงต้องมีการเจาะถ้ำแทน

จะเห็นได้อย่างชัดว่า ถ้ำแห่ง เป็นถ้ำที่คนในวัฒนธรรมนี้จงใจเลือก ทั้งนี้เพราะถ้ำที่ไม่มี การกระทำของน้ำแล้ว ความชื้นในถ้ำย่อมจะมีน้อยด้วย ซึ่งจะไม่ทำอันตรายต่อเนื้อไม้ของโลง- เสา จึงมีส่วนทำให้โลงไม้สามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน อย่างไรก็ตามการจงใจเลือกเฉพาะถ้ำแห่งนี้ก็ อาจมีความเชื่อมาเกี่ยวข้องก็เป็นไปได้ ซึ่งจะต้องมีการศึกษากันต่อไป

8.1.2 แบบแผนการเลือกทำเลที่ตั้งสุสาน

1) ถ้ำหรือเพิงผาสามารถมองเห็นภูมิประเทศได้กว้างไกล ทำเลการเลือกถ้ำสุสานพบว่ามี ความสัมพันธ์กับความสูงของยอดเขา จากแหล่งโบราณคดีจำนวน 9 แหล่งของอำเภอปางมะผ้า พบว่า มีแหล่งโบราณคดี 4 แห่งที่สามารถมองเห็นได้ไกลเกินกว่า 4,000 กิโลเมตร ได้แก่ แหล่ง โบราณคดีถ้ำบ่อไคร้ ถ้ำผี ถ้ำโงยักษ์ และถ้ำจำโบ้ ถือได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่สามารถมองเห็น ทั่วประเทศได้รอบ ในแง่ของทัศนียภาพจึงมีความสวยงาม ดังนั้น ชาวจุ้ยที่ดีอาจจะมียะห่าง ระหว่างภูเขาเมื่อมองออกจากปากถ้ำของแหล่งโบราณคดี ระยะที่เหมาะสมจะต้องอยู่ห่าง จากภูเขาถูกตรงข้ามประมาณ 600 เมตร ในแนวระนาบ แม้ว่าจะมีภูเขาบดบังในทิศทาง เดียวกับปากถ้ำแต่ก็ยังสามารถมองไปยังทิศทางอื่นได้

นอกจากนี้แล้วคนในวัฒนธรรมโลงไม้มีแนวคิดร่วมกันของการตั้งสุสานอื่นอีก คือ ถ้ำ จะต้องตั้งอยู่สูงจากเชิงเขาพอสมควร มักไม่ต่ำกว่า 10 เมตร ถ้ำที่เป็นแหล่งโบราณคดีสามารถ แบ่งออกได้เป็น ถ้ำที่ตั้งอยู่เกือบยอดเขา โดยถ้ำบางแห่งอยู่สูงจากพื้นที่ราบถึง 400 เมตร เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำผี และถ้ำบนหน้าผาที่อยู่สูงเกือบยอดเขา เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำจำโบ้ ตั้งอยู่ สูงจากพื้นที่ราบถึง 100 เมตร

ข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์พบว่า สาเหตุที่ต้องนำโลงไม้ไปวางไว้บนถ้ำที่อยู่บนหน้าผาสูงนั้น ชาวจุ้งเชื่อว่าเป็นการแสดงถึงความกตัญญู ยิ่งถ้ำสูงเท่าไรก็แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูเท่านั้น (รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ) 2539) ความเชื่อในส่วนนี้อาจมีความเป็นไปได้ เพราะแหล่ง โบราณคดีโลงไม้บางแห่งที่พบโลงไม้ขนาดยาวกว่า 8 เมตร เช่น แหล่งโบราณคดีถ้ำบ้านจำโบ้ และ แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ที่พบโลงไม้ยาวถึง 11 เมตร ได้แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของผู้ตาย ที่คนในสังคมนั้นจะต้องให้ความสำคัญ จึงเกิดการร่วมแรงกันในการพิธีกรรมการปลงศพขึ้น (รัศมี ชู ทรงเดช 2542; Tainter 1978) ส่วนการตีความเกี่ยวกับโลงไม้ในฟิลิปปินส์เชื่อว่า โลงไม้ เปรียบเสมือนสายรุ้งที่นำคนไปยังนรกและสวรรค์ (Tenazas 1983) ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีโลงไม้ ในภาคพื้นหมู่เกาะเช่นเดียวกับรัฐซาบาห์ก็พบว่า โลงไม้เปรียบเสมือนกับพาหนะพาดวงวิญญาณ ของผู้ตายไปยังโลกหน้า ดังนั้นหัวโลงไม้จึงทำเป็นรูปสัตว์ที่เปรียบได้กับพาหนะอย่างหนึ่ง (Harrison&Harrison 1971) ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้า รัฐซาบาห์ และในฟิลิปปินส์ ดังนั้นการที่นำโลงไปวางไว้ยังถ้ำที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงอาจมีความเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อข้างต้นก็เป็นได้

อย่างไรก็ดีข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในรัฐซาบ่าทำให้ทราบว่า หัวโลงยังเป็นแบบแผนการกระทำในระบบสัญลักษณ์ในเรื่องเพศของผู้ตายด้วย หัวโลงมีรูปหัวสัตว์แบบต่างๆ เช่น จระเข้ กิ้งก่า และควาย เป็นต้น ใช้สำหรับเพศชาย ส่วนหัวโลงแบบเป็นแท่งไม้ทั่วไปจะเป็นหัวโลงที่ใช้กับเพศหญิง (Harrison&Harrison 1971)

2) โกล่ที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีโลงไม้มักจะมียอดประกอบของพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีการทำการเกษตรกรรมกันอยู่ และมีแหล่งน้ำอยู่ใกล้ๆด้วย ทั้งหมดจะมีระยะห่างจากตัวแหล่งไม่มาก ดังที่กล่าวถึงไปข้างแล้ว ผู้เขียนสันนิษฐานว่า จากพื้นที่เหมาะสมต่อการดำรงชีพข้างต้น แหล่งโบราณคดีโลงไม้ก็น่าจะอยู่ห่างไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยมาก เป็นไปได้ว่าอาจอยู่ในรัศมีประมาณ 400-500 เมตร โกล่สุดอาจจะมีประมาณ 1,000 เมตร ซึ่งค่าระยะทางนี้เป็นค่าระยะทางจากแหล่งน้ำ และเกษตรกรรมนั่นเอง

ข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในรัฐซาบ่าแสดงให้เห็นว่า สุสานไม่น่าจะตั้งไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยมากนัก โดยน่าจะตั้งใกล้กับแหล่งน้ำ เพราะการลำเลียงศพจะใช้ทางน้ำเป็นสำคัญ

8.2 ความรู้ในงานช่างไม้ เทคนิค และการผลิต

จากวัตถุทางวัฒนธรรมในพิธีกรรมการฝังศพ

ความรู้ในงานช่างไม้ของผู้คนในวัฒนธรรมนี้มีเพียงแหล่งโบราณคดีในอำเภอปางมะผ้า เท่านั้นที่มีการศึกษาในเชิงลึก ส่วนในประเทศจีนและมาเลเซียเท่าที่รู้ในขณะนี้ยังไม่น่าจะมีการศึกษาด้วยวงปีไม้ แต่จากข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์ในรัฐซาบ่าก็ทำให้ทราบว่าผู้คนในวัฒนธรรมนี้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องไม้ค่อนข้างแน่ชัด

1) ชนิดไม้ที่เลือกนิยมเลือกไม้เนื้อแข็ง (Hardwood) ชนิดไม้ที่เลือกนำมาใช้ทำเป็นโลงของอำเภอปางมะผ้า และในรัฐซาบ่า มีความเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ นิยมเลือกไม้เนื้อแข็งมาทำเป็นโลง แม้ว่าในรัฐซาบ่าจะใช้ไม้เนื้ออ่อนมาทำเป็นโลงบ้างก็ตามแต่ก็เกิดจากเหตุผลในเรื่องของสภาพทางสังคมของผู้ตายที่ไม่มีเงินที่จะซื้อไม้เนื้อแข็งมาทำเป็นโลงไม้ได้ ที่เกิดขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันเป็นช่วงที่รัฐซาบ่าถูกปกครองโดยพวกชาวตะวันตก (Harrison & Harrison 1971) แต่ถ้ามีทางเลือกแล้วก็จะเลือกไม้เนื้อแข็งมาทำเป็นโลง

สาเหตุอย่างหนึ่งที่โลงไม้ในอำเภอปางมะผ้าทำมาจากไม้สัก ซึ่งมีความคงทนของเนื้อไม้แล้ว คุณสมบัติของเนื้อไม้ยังง่ายแก่การผ่าและการแกะสลัก อีกทั้งเส้นไม้ยังเรียงตัวในแนวตรงอีกด้วย ทำให้ง่ายต่อการผ่าไม้ตามแนวยาวของลำต้น (นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2546)

ผลจากการศึกษาทางด้านวงปีไม้พบว่า โลงไม้ในแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ และแหล่งโบราณคดีถ้ำผาแดง แม้ว่าปัจจุบันยังไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ว่าโลงไม้จากทั้งสองแหล่งโบราณคดีนี้มีอายุในช่วงเวลาเดียวกันหรือไม่ แต่สิ่งสำคัญที่ได้จากการศึกษาก็คือ โลงไม้ที่แบ่ง

ออกเป็นสองฝาประกบกันนี้มีแนวโน้มอย่างมากว่า ทำมาจากไม้ต้นเดียวกัน นำมาผ่าครึ่ง
ออกเป็นสองส่วนตามแนวยาว (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ 2544; นาฏสุตา ภูมิจำนงค์ 2546)

วิธีการผ่าไม้สักตามแนวยาวออกเป็นสองซีกนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า อาจมีการนำท่อนไม้ทั้ง
ต้นไปเผาในไฟอ่อนๆ แล้วดอกล้อมลงไปตามแนวยาวเพื่อแบ่งไม้ออกเป็นสองซีก(การประชุมโต๊ะ
กลม 2544) ผู้เขียนเคยสอบถามชาวบ้านในพื้นที่ปางมะผ้าถึงวิธีการผ่ารางอาหารสัตว์พบว่า ใช้
เครื่องมือจำพวกขวานก็สามารถผ่าซุงออกเป็นสองซีกได้เช่นกัน

องค์ประกอบสำคัญของโลงไม้อีกส่วนหนึ่งคือ การแกะสลักหัวโลงซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกัน
ออกไปนี้ แสดงให้เห็นว่าในงานช่างไม้จะต้องมีความหลากหลายของเครื่องมือที่ใช้ เพราะถือเป็น
งานละเอียด ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่มักพบชิ้นขนาดเล็กในแหล่งโบราณคดีโลง
ไม้ด้วย ดังนั้นเครื่องมือในงานช่างไม้จึงประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในงานละเอียดและงานหนัก
(หยาบ)

นอกจากนี้ในขั้นตอนการผลิตโลงไม้ บางครั้งมีการสูญเสียในขั้นตอนการผลิต
(wasted product) เพราะพบว่าโลงไม้ในแหล่งโบราณคดีถ้าผาแดง โลงฝาล้างพบว่ามีวงปีที่
แตกต่างไปจากโลงฝาบน จึงทำให้สันนิษฐานไปได้ว่าไม้ฝาบนและฝาล้างอาจจะเป็นไม้ที่นำมา
จากไม้ที่อาจจะเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน(มากกว่าอายุต่างกัน) โดยโลงฝาล้างไม้พบว่ามี
การกานไม้ จึงทำให้ไม่เกิดการแตกตามแนวรัศมีของลำต้น เพราะไม่มีการคลายน้ำอย่างรวดเร็ว
ในขณะที่ไม้ฝาบน ไม่มีลักษณะของการแตกดังกล่าว

ดังนั้น ไม้ฝาบนจึงอาจเป็นไม้ที่มีการเตรียมสำหรับทำโลงแต่ต้น ในระหว่างขั้นตอนการผ่า
อาจเกิดความผิดพลาดขึ้นจึงทำให้ต้องตัดไม้ต้นใหม่มาทดแทน

ข้อมูลชาติพันธุ์ในรัฐชวาห์ได้กล่าวถึงการทำโลงไม้ไว้อย่างน่าสนใจ คือ คนในวัฒนธรรม
นี้จะมีการเตรียมโลงไม้ไว้ก่อนที่ตนเองจะตาย แต่ในกรณีที่เกิดการตายอย่างกะทันหันแล้วผู้ตาย
ยังไม่ได้เตรียมโลงไม้ไว้ก็จะมีการตัดไม้ในป่าใกล้แหล่งชุมชนมาใช้โดยทันที(Harrison&Harrison
1971)

จากข้อมูลข้างต้นอาจสันนิษฐานได้ว่า ไม้ที่ถูกตัดนำมาใช้โดยทันทีจะมีการแตกของไม้
ตามแนวรัศมี (crack) ส่วนไม้ที่มีการเตรียม “กานไม้” ไว้ก่อนด้วยการตัดท่อน้ำรอบลำต้น
จะทำให้ต้นไม้คลายน้ำออกอย่างช้าๆ ไม้จะไม่เกิดการแตกตามแนวรัศมี ลักษณะเช่นนี้พบในโลง
ไม้ฝาบนโลงด้านนอกของแหล่งโบราณคดีถ้าผาแดง ดังนั้นอาจเป็นไปได้หลายทางว่า โลงไม้ที่
แหล่งโบราณคดีถ้าผาแดงฝาล้างน่าจะเป็นไม้ที่ตัดมาใหม่ เพราะมีการตายอย่างกะทันหัน หรือ
โลงฝาล้างนี้อาจเกิดจากการที่มีการสูญเสียในขั้นตอนการผลิตของโลงไม้ฝาบน

3) ความรู้ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรไม้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของคนใน
วัฒนธรรมโลงไม้ในอำเภอปางมะผ้าพบว่า มีการใช้ทรัพยากรไม้จากป่าเบญจพรรณ คือ ไม้สัก